

Ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista

Työryhmän raportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:8

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:8

Ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista

Työryhmän raportti

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

© 2021 tekijät ja opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN pdf: 978-952-263-900-4

ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista Työryhmän raportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:8		Teema	kulttuuri
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Yhteistökijä	Työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	44

Tiivistelmä

Työryhmä ehdottaa, että nykyinen laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista korvattaisiin uudella lailla. Lain nimeksi ehdotetaan lakia eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista. Lain soveltamisala kattaisi kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden lukuun ottamatta tieteellisiä tutkimuksia, oppikirjoja tai niihin rinnastettavia teoksia. Tavoitteena olisi edistää kirjallisen kulttuurin monimuotoisuutta, elinvoimaisuutta ja saatavuutta, Suomessa asuvan väestön mahdollisuuksia päästä osalliseksi muun kielisestä kirjallisuudesta sekä kirjailijoiden ja kääntäjien luovaa ammatillista työskentelyä. Valtion talousarvion varattaisiin vuotuinen kiinteä määräraha, joka osoitettaisiin käytettäväksi kirjailijoille ja kääntäjille myönnettäviin, luovan työn tekemiseen tarkoitettuihin apurahoihin. Määrärahasta 90 % varattaisiin kaunokirjallisuuteen ja 10 % tietokirjallisuuteen. Näistä osuuksista myönnettäisiin kirjailijoille vähintään 78 % ja kääntäjille vähintään 18 %. Jäljelle jäävä 4 % jaettaisiin kirjailijoiden ja kääntäjien kesken vuosittain tehtävän päätöksen mukaan. Kaunokirjallisuuden apurahoista päättäisi Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimiva valtion taidetoimikunta. Tietokirjallisuuden apurahoista päättäisi Tieteellisten seurain valtuuskunta, jolle opetus- ja kulttuuriministeriö myöntäisi valtionavustuksen.

Asiasanat kirjallisuus, kirjailijat, kääntäjät, apurahat

ISBN PDF 978-952-263-900-4

ISSN PDF 1799-0351

Asianumero -

Hankenumero OKM047:00/2019

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-900-4>

Förslag till regeringens proposition med förslag till lag om vissa stipendier till författare och översättare

Arbetsgruppens rapport

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:8	Tema	Kulturl
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Organisation	Arbetsgrupp	
Språk	Sidantal	44
finska		

Referat

Arbetsgruppen föreslår att den nuvarande lagen om vissa stipendier och understöd åt författare och översättare ska ersättas med en ny lag. Det föreslås att den nya lagen ska heta Lag om vissa stipendier till författare och översättare. Tillämpningsområdet ska omfatta skönlitteratur och facklitteratur med undantag för vetenskapliga undersökningar, läroböcker eller därmed jämförbara verk. Syftet är att främja mångfalden, livskraften och tillgången i fråga om den litterära kulturen, möjligheterna för den i Finland bosatta befolkningen att ta del av litteratur på något annat språk samt författares och översättares kreativa yrkesarbete. I statsbudgeten ska det årligen reserveras ett fast anslag som anvisas till stipendier som beviljas författare och översättare för kreativt arbete. Av anslaget ska 90 procent reserveras för skönlitteratur och 10 procent för facklitteratur. Av dessa andelar ska författarna tilldelas minst 78 procent och översättarna minst 18 procent. Återstående 4 procent ska delas mellan författarna och översättarna enligt beslut som fattas årligen. Beslut om stipendier inom skönlitteratur ska fattas av en statlig konstkommission som fungerar i anknytning till Centret för konstfrämjande. Beslut om stipendier inom facklitteratur ska fattas av Vetenskapliga samfundens delegation som beviljas statsunderstöd av undervisnings- och kulturministeriet.

Nyckelord	litteratur, författare, översättare, stipendier		
ISBN PDF	978-952-263-900-4	ISSN PDF	1799-0351
Ärendenummer	-	Projektnummer	OKM047:00/2019
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-900-4		

Draft government proposal for an act on certain grants for authors and translators

Working group report

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2021:8	Subject	Culture
--	----------------	---------

Publisher	Ministry of Education and Culture
------------------	-----------------------------------

Group Author	Working group
---------------------	---------------

Language	Finnish	Pages	44
-----------------	---------	--------------	----

Abstract

The working group proposes that the current Act on Public Lending Right Compensation Grants and Subsidies be replaced by a new Act. The proposed name for the new act is Act on Certain Grants for Authors and Translators. The scope of application of the Act would cover fiction and non-fiction, with the exception of scientific studies, textbooks or works comparable to them. The aim would be to promote the diversity, vitality and accessibility of literary culture, access to literature in other languages for the Finnish population, and creative professional work for authors and translators. An annual fixed appropriation would be reserved in the Budget which would be allocated to grants for authors and translators for their creative work. Altogether 90% of the appropriation would be reserved for fiction and 10% for non-fiction. Of these, at least 78% would be allocated to authors and at least 18% to translators. The remaining 4% would be distributed between authors and translators based on a decision made annually. Grants for fiction would be decided by the National Arts Council operating in conjunction with Arts Promotion Centre Finland. Grants for non-fiction would be decided by a delegation from the Federation of Finnish Learned Societies, for which the Ministry of Education and Culture would grant a discretionary government grant.

Keywords	literature, authors, translators, grants
-----------------	--

ISBN PDF	978-952-263-900-4
-----------------	-------------------

ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-----------

Reference number	-
-------------------------	---

Project number	OKM047:00/2019
-----------------------	----------------

URN address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-900-4
--------------------	---

Sisältö

Opetus- ja kulttuuriministeriölle	7
Työryhmän ehdotus hallituksen esitykseksi	9
Lakiehdotukset	29
Liite.Rinnakkaisteksti	32
Lagförslag	34
Bilaga.Parallelltext	38
Eriävät mielipiteet	
Liite 1	40
Liite 2	42

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 3.10.2019 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annettun lain uudistamiseksi. Työryhmän toimikausi ajoittui ajalle 1.11.2019–31.10.2020. Määräaikaa jatkettiin 31.1.2021 asti.

Työryhmän puheenjohtajana toimi johtaja Minna Karvonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Jäseniksi nimettiin erityisasiantuntija Ansa Aarnio (Taiteen edistämiskeskus), opetusneuvos Paavo-Petri Ahonen (opetus- ja kulttuuriministeriö), hallitussihteeri Elina Anttila (opetus- ja kulttuuriministeriö), toiminnanjohtaja Sanna Haanpää (Suomen tietokirjailijat ry), kääntäjä Heikki Karjalainen (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry, puheenjohtajana 31.12.2019 asti), pääsihteeri Reetta Kettunen (Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta), kulttuuriasiainneuvos Leena Laaksonen (opetus- ja kulttuuriministeriö), toiminnanjohtaja Sonia Meltti (Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat ry), toiminnanjohtaja Suvi Oinonen (Suomen Kirjailijaliitto ry), opetusneuvos Marja Pulkkinen (opetus- ja kulttuuriministeriö 31.1.2020 saakka) ja verksamhetsledare Johanna Sandberg (Finlands svenska författareförening rf).

Työryhmän jäsenet kulttuuriasiainneuvos Leena Laaksonen ja hallitussihteeri Elina Anttila toimivat työryhmän sihteereinä. Teknisenä sihteerinä toimi hallinnollinen avustaja Kati Ojala 30.6.2020 saakka.

Asettamispäätöksen mukaisesti työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotus lain uudistamiseksi siten, että ehdotuksen tuli sisältää muun muassa esitykset lain tavoitteista, apurahoja ja avustuksia koskevan määrärahan määräytymisperusteesta, apurahojen ja avustusten hakemisen ja päätöksenteon järjestämisestä sekä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävien apurahojen jakosuhteesta.

Työryhmä kokoontui 14 kertaa. Koronapandemiasta johtuen osa kokouksista järjestettiin etäkokouksina.

Työryhmän työn pohjustukseksi käytiin läpi voimassa olevan lain historiaa ja siihen tehtyjä muutoksia sekä lain uudistamisessa esiin nousevia keskeisimpiä kysymyksiä. Niiksi lueteltiin määrärahan yhteys kirjastoihin, apurahojen osuudet eri kirjallisuuden lajien ja eri tekijöiden välillä sekä sosiaalisin perustein myönnettävät avustukset. Työryhmän jäseniä

pyydettiin myös kertomaan omat tavoitteensa lain uudistamiseksi. Työryhmän työn ennakoiavuutta helpottamaan oli laadittu työsuunnitelma, jota kevään ja kesän työskentelyn aikana päivitettiin.

Työryhmän asettamisen taustalla on ollut muun muassa lain vanhentuneisuus ja Sanna Marinin hallitusohjelman kirjaus ”Tuetaan kotimaisilla kielillä kirjoitetun tiedekirjallisuuden julkaisemista”. Työryhmän keskustellessa voimassa olevan lain kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden apurahoihin käytettävän määrärahan osuuksista ja edellä mainitun Sanna Marinin hallitusohjelman kirjauksesta tuotiin esiin se, että valtiontalouden kehyksissä ei kuitenkaan ole varattu lisämäärärahaa tähän lakiin liittyvien apurahojen määrärahojen nostamiseksi. Asiakokonaisuuden valmistelun yhteydessä tulivat esiin työryhmän jäsenten eriävät näkemykset siitä, voidaanko nykyisen määrärahan puitteissa muuttaa tai tasapainottaa eri kirjallisuuden lajien nykyisiä jakosuhteita.

Valmistelun kuluessa työryhmän vallitsevaksi näkemykseksi muodostui, että kotimaisen kirjallisuuden suurempi absoluuttinen tukeminen olisi tärkeää. Hallitusohjelman mukaisesti ja muun muassa kansalaisten elinikäisen tiedollisen osaamisen vahvistamiseksi ja kulttuurisisältöjen monipuolisen saatavuuden turvaamiseksi tietokirjallisuutta ja kaunokirjallisuutta tulisi valtion toimesta tukea nykyistä suuremmalla määrärahalla.

Työryhmän ehdotus on laadittu hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän ehdotukseen liittyy jäsenten Sanna Haanpään ja Reetta Kettusen eriävät mielipiteet. Työryhmä sai työnsä valmiiksi 20.1.2021.

Saatuana työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittaen ehdotuksensa opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Minna Karvonen

Ansa Aarnio

Paavo-Petri Ahonen

Elina Anttila

Sanna Haanpää

Heikki Karjalainen

Reetta Kettunen

Leena Laaksonen

Sonia Meltti

Suvi Oinonen

Johanna Sandberg

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista sekä Taiteen edistämiskeskukselta annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista, joka korvaisi nykyisen lain eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista. Lisäksi muutettaisiin Taiteen edistämiskeskukselta annettua lakia nykyistä apurahajärjestelmää koskevien säännösten osalta.

Esityksen mukaan apurahajärjestelmää koskevan määrärahan nykyinen määräytymis- ja laske-
misperuste irrotettaisiin yleisten kirjastojen kirjahankinnoista. Tämän sijaan valtion talousarvioon varattaisiin vuotuinen kiinteä määräraha, joka osoitettaisiin käytettäväksi kirjailijoille ja kääntäjille myönnettäviin apurahoihin.

Nykyinen kirjailijoiden ja kääntäjien apuraha- ja avustushakemuksia käsittelevä lautakunta esitetään lakkautettavaksi. Kaunokirjallisuuden apurahoista päättäisi Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimiva valtion taidetoimikunta. Tietokirjallisuuden apurahoista päättäisi Tieteellisten seurain valtuuskunta tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan esityksen mukaisesti. Tehtävää varten opetus- ja kulttuuriministeriö myöntäisi valtionavustuksen Tieteellisten seurain valtuuskunnalle.

Esityksen mukaan määrarahasta 90 prosenttia myönnettäisiin kaunokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille sekä 10 prosenttia tietokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille. Kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden osuuksista myönnettäisiin kirjailijoille vähintään 78 prosenttia ja kääntäjille vähintään 18 prosenttia. Jäljelle jäävä neljä prosenttia käytettävissä olevasta määrarahasta jaettaisiin kirjailijoiden ja kääntäjien kesken. Esityksen mukaan sosiaalisin ja taloudellisin perustein myönnettävistä avustuksista luovuttaisiin kokonaan.

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2022.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	9
PERUSTELUT	11
1 Asian tausta ja valmistelu	11
1.1 Tausta	11
1.2 Valmistelu	11
2 Nykytila ja sen arviointi.....	11
3 Tavoitteet	17
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	17
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	17
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	18
4.2.1 Vaikutukset valtiontalouteen.....	18
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	19
4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	19
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	20
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	20
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	20
6 Lausuntopalaute.....	21
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	21
7.1 Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista.....	21
7.2 Laki Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain muuttamisesta.....	26
8 Voimaantulo	26
9 Suhde muihin esityksiin.....	27
9.1 Suhde talousarvioesitykseen	27
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	27
LAKIEHDOTUKSET	29
Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista.....	29
Laki Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta.....	30
LIITE	32
RINNAKKAISTEKSTI.....	32
Laki Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta.....	32

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Laissa eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (236/1961) säädetään eräistä kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden tekijöille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista ja avustuksista. Laki on lähes 60 vuotta vanha ja siihen tehdyistä useista muutoksista huolimatta se on osittain teknisesti vanhentunut. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, kuten sosiaaliturvajärjestelmän parantuminen ja valtion taiteilijaeläkejärjestelmän perustaminen, ovat vaikuttaneet kirjailijoiden ja kääntäjien asemaan ja elinolosuhteisiin, minkä vuoksi on katsottu, että laki on uudistamisen tarpeessa. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman kirjauksen ”tuetaan kotimaisilla kielillä kirjoitetun tiedekirjallisuuden julkaisemista” on myös katsottu tukevan lain uudistamisen tarvetta.

1.2 Valmistelu

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 3.10.2019 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain uudistamiseksi. Ehdotuksen tuli sisältää muun muassa esitykset lain tavoitteista, apurahoja ja avustuksia koskevan määrärahan määräytymisperusteesta, apurahojen ja avustusten hakemisen ja päätöksenteon järjestämisestä sekä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävien apurahojen jakosuhteesta. Apurahojen ja avustusten hakemista ja päätöksentekoa koskevassa ehdotuksessa oli otettava huomioon perustuslain 124 §, jossa säädetään julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle.

Työryhmän jäseniä olivat opetus- ja kulttuuriministeriön edustajat sekä kulttuuri- ja taidepolitiikan osastolta että korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osastolta. Muut työryhmän jäsenet olivat Taiteen edistämiskeskukselta, tiedonjulkistamisen neuvottelukunnasta, Suomen Kirjailijaliitto ry:stä, Suomen tietokirjailijat ry:stä, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:stä, Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat ry:stä sekä Finlands svenska författareförening rf:stä.

Työryhmä kuuli työnsä aikana kirjailijoiden ja kääntäjien apurahalautakunnan puheenjohtajaa, apurahalautakunnan kääntäjätyöryhmän jäsentä, valtion kirjallisuustoimikunnan puheenjohtajaa sekä Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtajaa.

2 Nykytila ja sen arviointi

Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (236/1961) on tullut voimaan 1.1.1963. Laissa säädetään kirjallisuuden ja sen kääntämisen tekijöille myönnettävistä apurahoista ja avustuksista. Lain säätämisen lähtökohtana oli kirjailijoiden ja kirjallisuuden kääntäjien heikko taloudellinen ja sosiaalinen asema. Heikon taloudellisen aseman taustalla oli muun muassa se, että kirjailijoilla ja kääntäjillä ei ollut säännöllisiä tuloja eikä heille syntynyt työsuhdetta kustantajaan, mikä vaikeutti heidän pääsyään sosiaaliturvan piiriin. Apuraha- ja avustusjärjestelmän tarpeellisuutta perusteltiin myös sillä, että kirjailijoille ja kääntäjille katsottiin aiheutuvan ansionmenetystä siitä syystä, että heidän kirjoittamiaan ja kääntämiään kirjoja oli maksuttomasti saatavilla yleisissä kirjastoissa. Lain säätämisen aikaan tietokirjallisuuden tekijät ja kääntäjät eivät kuuluneet lain soveltamisen piiriin.

Nykyisin laissa on säännökset määrärahan jakosuhteesta kaunokirjallisuuteen (90 %) ja tietokirjallisuuteen (10 %). Laissa säädetään, että edellä mainituista osuuksista apurahoja voidaan

myöntää 76 prosenttia kirjailijoille ja 16 prosenttia kääntäjille sekä molemmille enintään kahdeksan prosenttia avustuksina ahtaan tai vaikean taloudellisen tilanteen, työkyvyttömyyden tai sairauden perusteella (jäljempänä sosiaalisin perustein myönnettävät avustukset). Myönnettäviin apurahoihin ja avustuksiin sovelletaan valtionavustuslakia (688/2001).

Alun perin sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten osuus määrärahasta oli 60 prosenttia ja luovaan työhön tarkoitettujen apurahojen osuus oli 40 prosenttia. Sosiaalisin perustein myönnettäviä avustuksia myönnettiin aluksi vain kirjailijoille. Vuonna 1967 lakia muutettiin siten, että sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten piiriin otettiin myös kääntäjät.

Laissa säädetään valtion talousarvioon varattavan määrärahan mitoituksesta ja laskemisperusteesta. Aluksi määrärahan perusteena oli viisi prosenttia yleisten kirjastojen saamien vuosittaisen valtionavustusten määrästä. Nykyisin määrärahan suuruus lasketaan yleisten kirjastojen kirjahankintoihin edellisenä kalenterivuonna käytetystä rahamäärästä, josta kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävien apurahojen ja avustusten määrärahan osuus on 10 prosenttia. Määräraha on valtion talousarvion momentilla 29.80.51 Apurahat taiteilijoille, kirjailijoille ja kääntäjille (arvionmääräraha).

Vuonna 1983 lain soveltamisala laajennettiin koskemaan tietokirjallisuutta ja sen kääntämistä. Soveltamisalan ulkopuolelle rajattiin kuitenkin apurahojen myöntäminen tieteellisen tutkimuksen tai oppikirjojen taikka niihin rinnastettavien teosten, kuten suppea-alaiseen ammattikirjallisuuden kuuluvien teosten, tekijöille tai kääntäjille. Soveltamisalan laajentaminen toteutettiin siten, että vuotuisen määrärahan prosenttiosuus yleisten kirjastojen kirjahankinnoista nostettiin yhdeksästä kymmeneen.

Vuosien 2010 ja 2019 välisenä aikana määräraha on vaihdellut noin 2,6 ja 2,9 miljoonan euron välillä. Vuonna 2020 määrärahan suuruus oli 2 709 456 euroa.

Laissa säädetään myös apurahan tai avustuksen saajan kelpoisuudesta. Edellytyksenä on, että saaja asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa ja tämän kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa.

Lain nojalla toimii opetus- ja kulttuuriministeriön asettama lautakunta, joka päättää myönnettävistä apurahoista ja avustuksista. Tarkemmat säännökset lautakunnasta on annettu asetuksella (46/1964), jossa säädetään muun muassa lautakunnan kokoonpanosta ja työskentelystä sekä apurahojen ja avustusten hakemisesta, jakamisesta, maksamisesta ja käytöstä.

Lautakunta on toiminut vuodesta 2013 lähtien Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä. Taiteen edistämiskeskuksen tehtävänä on vastata lautakunnan hallinnosta, sille kuuluvien tehtävien valmistelusta sekä apurahoja ja avustuksia koskevien päätösten esittelystä ja toimeenpanosta. Lautakunnan yhteydessä toimivat kaunokirjallisuusjaosto, jonka alaisuudessa toimii kääntäjätyöryhmä, ja tietokirjallisuusjaosto, jotka valmistelevat kauno- ja tietokirjallisuuden päätösesitykset lautakunnalle.

Lautakunnan jäsenet toimivat luottamusasemassa ja arvioivat lautakunnalle toimitetut apurahahakemukset vertaisarviointiin perustuen. Kirjallisten ansioiden ja kääntäjien työn laadun arvioinnin edellytyksenä on kirjallisuuden ja kääntämisen asiantuntemus. Lautakunta on laatinut apurahojen ja avustusten myöntämistä varten ohjeistuksen siitä, mitä seikkoja lautakunnan jäsenten tulee ottaa huomioon arvioidessaan hakemuksia. Sosiaalisin perustein myönnettävistä avustuksista lautakunta päättää lautakunnan sihteerin esityksestä, joka perustuu hakijan hakemuksessa ilmoittamiin taloudellisiin ja muihin sosiaalisiin seikkoihin sekä kirjalliseen tuotantoon.

Apuraha- ja avustushakemuksia on lähetetty lautakunnalle vuosina 2010–2020 siten, että määrät ovat vaihdelleet vuonna 2010 lähetetystä 1 386 hakemuksesta vuonna 2020 lähetettyyn 993 hakemukseen. Vuoden 2020 apurahahakemuksista kaunokirjallisuuden osuus oli noin 60 prosenttia (593 hakemusta) ja kaunokirjallisuuden kääntäjien osuus noin 11 prosenttia (105 hakemusta). Tietokirjailijoiden apurahahakemusten osuus oli 24 prosenttia (242 hakemusta) ja tietokirjallisuuden kääntäjien hakemuksia oli noin 2 prosenttia hakemuksista (21 hakemusta). Vuonna 2020 sosiaalisin perustein myönnettäviä avustushakemuksia saapui lautakuntaan yhteensä 30 kpl (noin 3 % hakemuksista).

Lautakunta on pyrkinyt 2010-luvulla lisäämään myönnettujen apurahojen vaikuttavuutta kasvattamalla yksittäisen apurahan suuruutta ja vähentämällä saajien määrää. Esimerkiksi vuonna 2013 apurahaa myönnettiin 905 henkilölle (68 % hakijoista) ja vuonna 2017 400 henkilölle (39 % hakijoista).

Kaunokirjallisuuteen ja tietokirjallisuuteen myönnettävien apurahojen kappale- ja euromäärät ovat riippuvaisia apurahoihin käytettävissä olevan määrärahan suuruudesta ja sen jakautumisesta kauno- ja tietokirjallisuuteen. Kaunokirjallisuuden 90 prosentin osuus määrärahasta mahdollistaa sekä euromäärältään että kappalemäärältään tietokirjallisuutta suurempien apurahojen myöntämisen.

Nykyisin lautakunta myöntää apurahoja, joiden suuruus vaihtelee 4 000 ja 15 000 euron välillä. Tietokirjailijoille ja tietokirjallisuuden kääntäjille myönnetyt apurahat jäävät usein edellä mainitun vaihteluvälin alapäähän. Lautakunta on linjannut, että myönnettävät apurahat pyrittäisiin suhteuttamaan valtion verottoman taiteilija-apurahan suuruuteen siten, että pienin 4 000 euron suuruinen apuraha tarjoaisi saajalleen mahdollisuuden täysipainoiseen luovaan työhön noin kahden kuukauden ajaksi. Taiteilija-apuraha vuonna 2020 oli 1 960,46 euroa kuukaudessa.

Vuonna 2020 lautakunta myönsi apurahan 227:lle kaunokirjallisen teoksen tekijälle (yhteensä 2 000 000 euroa) ja 56:lle kaunokirjallisen teoksen kääntäjälle (yhteensä 420 000 euroa). Lisäksi kahdeksan kaunokirjallisuuden kirjailijaa tai kaunokirjallisuuden kääntäjää sai sosiaalisin perustein myönnettävän avustuksen (yhteensä 16 000 euroa).

Lautakunta myönsi samana vuonna apurahan 35 tietokirjailijalle (yhteensä 219 000 euroa) ja yhdeksälle tietokirjallisuuden kääntäjälle (yhteensä 46 000 euroa). Lisäksi kolme tietokirjailijaa tai tietokirjallisuuden kääntäjää sai sosiaalisin perustein myönnettävän avustuksen (yhteensä 6 000 euroa).

Eläkkeen kerryttämiseksi apurahansaaja on ollut vuodesta 2009 lähtien velvollinen vakuuttamaan itsensä Maatalousyrittäjien eläkelaitoksessa vanhuuden, työkyvyttömyyden tai kuoleman varalta. Apurahansaajan tulee saamastaan apurahasta kattaa vakuutusmaksut, jotka ovat nykyisin noin 14 prosenttia apurahan määrästä.

Apurahajärjestelmä luotiin kirjailijoiden ja kääntäjien työskentelyä varten ja heidän taloudellisen tilanteensa kohentamiseksi. Apurahoilla on edelleen tärkeä osa kirjailijoiden ja kääntäjien mahdollisuudessa keskittyä luovan työn tekemiseen.

Kirjailijoiden ja kääntäjien tulot muodostuvat pääsääntöisesti hyvin monesta eri lähteestä. Heidän tulonlähteitään ovat muun muassa kotimaisilta ja ulkomaisilta kustantajilta saadut tilitykset, lainauskorvaukset, esitysoikeussopimuksista saadut tulot, tulot kirjoista tehdyistä näytelmistä, elokuvista ja kuunnelmista, tulot käsikirjoitustöistä (kuunnelmat, elokuvat, tv-käsikirjoitukset yms.) sekä muut tekijänoikeuskorvaukset, kuten kopiointi- ja muut käyttöoikeuskorvaukset. Suurimmalla osalla tulot ovat epäsäännöllisiä eikä monella ole vakituista työ- tai virkasuhdetta.

Apurahat tuovat osaltaan vakautta kirjailijoiden ja kääntäjien muutoin epäsäännöllisiin tuloihin ja parantavat heidän mahdollisuuksiaan keskittyä luovaan työhön. Toisin kuin jo tehdystä työstä jälkikäteen maksettavat tilitykset ja korvaukset, apurahat myönnetään työn tekemistä varten. Apurahoilla on edelleen tärkeä merkitys kirjailijoiden tulonmuodostuksessa.

Suomen Kirjailijaliitto ry, Finlands svenska författareförening rf ja Suomen tietokirjailijat ry ovat teettäneet tutkimuksia kirjailijoiden taloudellisesta asemasta vuosina 2018 ja 2019. Vuonna 2018 julkaistun Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2017 -tutkimuksen mukaan kaunokirjallisuudessa tutkimukseen vastanneiden perusteella apurahat muodostavat reilun neljänneksen kirjailijoiden kokonaistuloista. Apurahoista noin 60 prosenttia oli valtion myöntämiä apurahoja. Vuonna 2020 julkaistun Författarskapets villkor – en studie av finlandssvenska författares inkomster 2019 -tutkimuksen mukaan ruotsinkielisten kaunokirjailijoiden kirjallisesta työstä saaduista tuloista 54 prosenttia oli apurahoja. Vuonna 2019 julkaistun Tietokirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2018 -tutkimuksen mukaan apurahat muodostivat 16 prosenttia tietokirjailijoiden kokonaistuloista, mutta osuudet eivät ole täysin verrannollisia, koska Suomen tietokirjailijat ry:n jäseniin kuuluu sellaisia tietokirjailijoita, joiden kirjallinen työ ei kuuluu tämän lain soveltamisalaan. Kyselyyn vastanneista 46 prosenttia edustaa edellä mainittuja kirjailijoita.

Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2017 -tutkimuksen mukaan kaunokirjallisesta työstä saatujen bruttotulojen mediaani oli 2 294 euroa vuonna 2017. Kaunokirjallisesta työstä saadut tulot muodostivat yli puolet (57 %) kaikista kirjailijan saamista tuloista. Muiden kirjailijan työhön liittyvien töiden verollisten tulojen osuus oli 14 prosenttia, joihin sisältyi mm. muita kirjoitustöitä tai kirjoituksen opettamista ja esiintymispalkkioita. Reilu kolmannes (39 %) kaunokirjailijoista ilmoitti tekevänsä muuta työtä voidakseen tehdä kirjailijan työtä.

Tietokirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2018 -tutkimuksen mukaan varsinaisesta tietokirjailijan työstä saatujen verollisten bruttotulojen mediaani oli 1 111 euroa vuodessa. Tietokirjailijan työstä saadut tulot muodostivat yli puolet (60 %) kaikista tuloista. Muiden tietokirjailijan työhön liittyvien töiden verollisten tulojen osuus kokonaistuloista oli 23 prosenttia. Lähes kaksi kolmasosaa (62 %) ilmoitti tekevänsä muuta työtä voidakseen tehdä tietokirjailijan työtä.

Kirjailijoiden taloudelliseen asemaan vaikuttavat myös muusta kuin varsinaisesta kirjailijan työstä kertyvät ansiot. Tietokirjailijoista 44 prosentilla oli muu vakituinen työ- tai virkasuhde. Näistä 45 prosentilla vakituinen työ liittyi suoraan tietokirjallisuuteen. Tietokirjailijoista tilapäistöitä teki noin 47 prosenttia. Tutkimuksen vastausaste oli 22 prosenttia (N 715).

Kaunokirjailijoista vakituinen työ- tai virkasuhde oli 18 prosentilla. Kaunokirjailijoista vajaa kolmasosa (30 %) teki tilapäistöitä. Tutkimuksen vastausaste kaunokirjailijoilla oli 29 prosenttia (N 225).

Näytelmäkirjailijoiden toimeentuloa on selvitetty Suomen näytelmä- ja käsikirjoittajaliiton jäsenilleen (noin 500) vuonna 2017 lähettämässä kyselyssä, jossa vastausprosentti oli 18,6 (N 97). Kyselyyn vastanneista näytelmäkirjailijoista lähes puolella (45 %) vuositulot jäivät alle 10 000 euroon. Vastaajista 87 prosenttia ilmoitti tekevänsä ammattiinsa liittyvää työtä vailla varmuutta korvauksesta tehdystä työstä. Yli puolella vastaajista (52 %) näytelmäkirjailijan tai käsikirjoittajan työ muodosti enemmän kuin 40 prosenttia heidän vuosituloistaan.

Myös kirjallisuuden kääntäjät toimivat pääasiassa ammatinharjoittajina. Tietoa apurahojen osuudesta kääntäjien kokonaistuloista ei ole saatavana, mutta heidän ansiotulojensa muodostumisen on arvioitu olevan yhtä epäsäännöllistä kuin kirjailijoilla ja muodostuvan monesta eri

tulonlähteestä. Kääntäjän palkkio määräytyy käännettävän tekstin sisältämän merkkimäärän mukaisesti. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:n teettämän kyselyn mukaan kääntäjillä pelkistä kirjallisuuden käännoististä saatujen bruttotulojen mediaani oli noin 11 000 euroa vuonna 2018.

Kaunokirjallisuus ja sen kääntäminen luetaan taiteenalaksi, jolloin valtion rahoituksen näkökulmasta kaunokirjailijoiden ansionmuodostuksen vertailukohtana voidaan pitää muiden taiteenalojen taiteilijoita. Suurimmalla osalla taiteilijoista on epäsäännölliset tulot, ja heidän kuukausi- ja vuositulojensa suuruus voi vaihdella paljon. Taiteilijoiden toimeentulon vaihtelevuutta voidaan tasata valtion taiteilija-apurahoilla, joita myönnetään vuosittain seuraaville taiteenaloille: arkkitehtuuri, elokuva, kirjallisuus, kuvataide, kuvitustaide, mediataide, monitaide, muotoilu, musiikki, näyttämötaide, sarjakuva, sirkustaide, taidejournalismi, tanssitaide ja valokuvataide.

Taiteilija-apurahojen lisäksi valtio tukee taiteilijoita ja heidän työskentelyään erilaisin yhteisöille myönnettävin toiminta-avustuksin ja kohdeapurahoin, joihin eivät sisälly valtionosuudet teattereille ja orkestereille eikä Suomen Kansallisopperan ja -baletin ja Suomen Kansallisteatterin saama valtionrahoitus. Näiden avustusten ja apurahojen suuruus vuonna 2020 oli yhteensä 39,67 miljoonaa euroa, josta elokuvan rahoitus oli yli 24,5 miljoonaa, esittävän taiteen 10,2 miljoonaa, visuaalisen taiteen 3,2 miljoonaa ja kirjallisuuden 0,33 miljoonaa. Yhteisöjen saamista rahoituksesta osa kohdistuu taiteellisen henkilöstön palkkaukseen, sillä ne työllistävät ammattitaiteilijoita. Kirjallisuuden alalla vastaavia työnantajia ei ole.

Apurahojen osuuden merkitys eri taiteenalojen taiteilijalle on riippuvainen siitä, mitä muita työ- ja ansaintamahdollisuuksia taiteilijalla on omalla taiteenalallaan. Esimerkiksi esittävän taiteen ja elokuva-alan taiteilijoilla on mahdollisuus työllistyä monissa tuotannoissa, myös samanaikaisesti. Valtio myös rahoittaa suurinta osaa näistä tuotannoista valtionosuuksilla, vapaan kentän toimijoille myönnettävillä toiminta-avustuksilla tai elokuvien ja av-tuotantojen tuotantotuella. Kirjailijoilla, kääntäjillä ja kuvataiteilijoilla ei pääsääntöisesti ole tällaista mahdollisuutta.

Tietokirjailijoiden taloudellisesta asemasta tehdyn tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että myös niillä tietokirjailijoilla, joilla ei ole vakituista työ- tai virkasuhdetta, tulot ovat epäsäännöllisiä. Tutkimuksen mukaan 56 prosentilla ei ole vakituista työ- tai virkasuhdetta.

Tämän lain nojalla myönnettävien apurahojen ja avustusten lisäksi tietokirjailijoille myönnetään tiedonjulkistamiseen ja tietokirjallisuuden edistämiseen valtionavustuksia, jotka myöntää tiedonjulkistamisen neuvottelukunta. Tähän käytettävissä oleva määräraha on 400 000 euroa vuodessa. Vuonna 2020 hakemuksia saapui 412 kappaletta, joista 286 oli tietokirjahakemuksia. Apurahoja myönnettiin 56 hakijalle, joista 41 sai apurahan tietokirjan tekemiseen. Apurahat on tarkoitettu kahden, neljän, kuuden ja kahdeksan kuukauden työskentelyyn, ja niiden suuruus vaihtelee 2 500 ja 15 000 euron välillä. Muut myönnetyt apurahat liittyivät tiedonjulkistamiseen.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta käyttää apurahojen myöntämisessä kokonaisharkintaa. Apuraha tietokirjan kirjoittamiseen voidaan myöntää, vaikka hakija olisi saanut muuta rahoitusta, esimerkiksi nyt uudistettavana olevan lain nojalla myönnetyn apurahan. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan päämääränä on tukea ammattimaista ja pitkäkestoista työskentelyä. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan mukaan tavoite ei toteudu, jollei rahoittaja myöntäisi jo rahoitetulle hankkeelle sen vaatimaa lisärahoitusta.

Yleisen sosiaaliturvan kehittymisen ja laajentumisen myötä sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten osuutta on pienennetty 45 prosentista kahdeksaan prosenttiin vuonna 1993. Muutoksen taustalla oli se, että avustusten katsottiin olevan päällekkäisiä yleisen sosiaali- ja eläketurvan kanssa. Lisäksi muutoksen perusteena oli se, että sosiaalisin perustein myönnettäviä avustuksia

oli vuosina 1989–1992 myönnetty laissa säädettyjä jakosuhteita vähemmän. Lain ensisijaiseksi tarkoitukseksi muodostui kirjailijoiden ja kääntäjien mahdollisuudet kirjallisen luovan työn tekemiseen.

Huolimatta lakiin tehdyistä sisällöllisistä ja teknisluonteisista muutoksista, kuten viittauksista valtionavustuslain soveltamiseen vuonna 2001 ja EU:n lainsäädännöstä johtuvaan apurahan saajien kansallisia kieliä koskevan velvoitteen poistamiseen vuonna 2002, laki on vanhentunut ja sisältää säännöksiä, jotka saattavat vaikeuttaa kirjailijoiden ja kääntäjien luovan työn tekemistä tulevaisuudessa. Lain voimassaoloaikana sekä yhteiskunnassa että kirja-alalla on tapahtunut isoja muutoksia, kuten yleisen sosiaali- ja eläketurvan parantuminen, yleisten kirjastojen kustannusrakenteen muuttuminen sekä kirjojen vuosittaisten julkaisu- ja painosmäärien vaihtelut sekä julkaisu- ja painosmäärien monipuolistuminen.

Apurahoihin ja avustuksiin osoitetun määrärahan laskemisperusteen sitomista yleisten kirjastojen kirjahankintoihin ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Vaikka lain yhtenä lähtökohtaisena perusteena on ollut teosten maksuton saatavuus ja käytettävyys yleisissä kirjastoissa, ei apurahojen eikä avustusten myöntämisen perusteena ole koskaan ollut se, että hakijoiden teokset ovat maksutta lainattavissa ja luettavissa yleisissä kirjastoissa. Vuonna 1993 tehdyssä muutoksessa, jossa sosiaalisiin perustein myönnettävien avustusten osuutta pienennettiin merkittävästi 45 prosentista kahdeksaan prosenttiin, korostettiin hakijoiden kirjallisia, taiteellisia sekä ammatillisia ansioita.

Nykyisinkin harkinnanvaraisten apurahojen myöntämisessä korostuvat edellä mainitut ansiot. Ammatillisuuden ehtona on, että hakijalla on vähintään yksi kustantajan julkaisema teos tai muu vastaava dokumentoitu kirjallinen teko. Näytelmäkirjallisuudessa julkaisukynnyksenä pidetään näytelmästä tehtyä kantaesitystä, jollei näytelmää ole julkaistu kirjana. Lisäksi otetaan huomioon hakijan aiemman tuotannon vakuuttavuus ja kiinnostavuus alansa kentässä ja työsuunnitelman laatu, jonka arvioimisessa painotetaan muun muassa idean luovuutta, kiinnostavuutta ja työskentelyn suunnitelmallisuutta.

Apurahajärjestelmä ei perustu kirjailijoiden tai kääntäjien oikeuteen saada korvausta sen johdosta, että heidän teoksensa ovat maksutta saatavilla yleisissä kirjastoissa, vaikka lakia säädetäessä tätä asiaa pidettiin yhtenä lain säätämisen perusteena. Näin ollen apurahoihin ja avustuksiin käytettävissä olevan määrärahan laskemisperusteen kytkeminen yleisten kirjastojen kirjahankintoihin ei ole tarkoituksenmukaista.

Toiseksi sosiaalisiin perustein myönnettävät avustukset, joiden osuudeksi on lain tasolla säädetty kahdeksan prosenttia, ovat käytännössä osoittautuneet lähes tarpeettomiksi. Avustuksia on viime vuosina myönnetty keskimäärin 1,5 prosenttia. Esimerkiksi vuonna 2020 sosiaalisiin perustein myönnettiin avustuksia yhteensä 22 000 euroa, noin 0,8 prosenttia koko määrärahasta. Sosiaalisiin perustein myönnettävien avustusten voidaan edelleen katsoa olevan osittain päällekkäisiä yleisen sosiaaliturva- ja eläkejärjestelmän kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittämistä koskevassa työryhmämuistiossa (2005:41) on esitetty, että niin sanotun kirjastoapurahalautakunnan tehtävä siirrettäisiin valtion kirjallisuustoimikunnalle. Lisäksi FT Tiina Käkeli-Puumalan laatimissa selvityksissä Kirjastoapurahajärjestelmä: yhteenveto nykytilanteesta ja kehittämisehdotuksia (opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:14) ja Tietokirjallisuuden valtioneuvoston kehittämisselvityksiä (opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:15) on tuotu esiin lain nojalla asetetun erillislautakunnan säilyttämistä ja sen lakkauttamista koskevia näkökulmia. Muistioissa on ehdotettu kaikkien kirjailija- ja kääntäjä-

apurahojen käsittelyn siirtämistä valtion kirjallisuustoimikuntaan tai vaihtoehtoisesti tietokirjallisuuden ja sen kääntämisen apurahojen ja avustusten siirtämistä tiedonjulkistamisen neuvottelukuntaan ja kaunokirjallisuuden ja sen kääntämisen apurahojen käsittelyn siirtämistä valtion kirjallisuustoimikuntaan. Selvityksissä on myös todettu apurahojen siirtämisestä aiheutuvat vaikutukset valtion kirjallisuustoimikunnan jäsenten työmäärään ja toimikunnan kokoonpanoon. Työryhmämuistiossa on myös ehdotettu, että tietokirjallisuuden 10 prosentin osuutta määrärahasta tulisi korottaa, kuitenkin niin, että kaunokirjallisuuden osuus ei laske tuen silloisesta tasosta.

Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimivaa erillistä lautakuntaa voidaan jossain määrin pitää hallinnollisesti raskaana, jos apurahojen käsittelyprosessi voidaan hoitaa muissa olemassa olevissa hallinnon rakenteissa. Tietokirjallisuuden apurahahakemusten siirtäminen valtion kirjallisuustoimikuntaan edellyttäisi laajaa keskustelua siitä, voidaanko tietokirjallisuutta arvioida taiteen vertaisarvioinnin perustella.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on uudistaa kirjailijoiden ja kääntäjien apurahajärjestelmää koskeva laki kokonaisuudessaan ja saattaa se lakiteknisesti ja sisällöllisesti ajan tasalle ottaen huomioon hallitusohjelman kirjaus siitä, että elävä kulttuuri muodostaa sivistisyhteiskunnan perustan, vahvistaa demokratiaa ja sananvapautta. Apurahajärjestelmän tavoitteena on turvata Suomen pienten kielten kirjallisen kulttuurin monimuotoisuutta, moniäänisyyttä ja jatkuvuutta sekä lisätä kirjallisen kulttuurin uudistumista, elinvoimaisuutta ja saatavuutta.

Tavoitteena on myös tukea Suomessa asuvan väestön mahdollisuuksia päästä osalliseksi muunkielisestä kirjallisesta kulttuurista. Lisäksi esityksen tavoitteena on tukea kirjailijoiden ja kääntäjien luovaa ammatillista työskentelyä ja parantaa aloittelevien kirjailijoiden ja kääntäjien kasvua ammattilaisuuteen.

Esityksen tavoitteena on myös selkeyttää kirjailijoiden ja kääntäjien apurahajärjestelmää ja sen hallinnollisia rakenteita. Samalla tavoitteena on myös lisätä apurahajärjestelmän joustavuutta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista avustuksista ja apurahoista ehdotetaan uudistettavaksi kokonaisuudessaan. Lain tavoitteet ja apurahajärjestelmän tarkoitus määriteltäisiin laissa.

Apurahajärjestelmää koskevan määrärahan määräytymis- ja laskemisperuste ehdotetaan irrotettavaksi yleisten kirjastojen kirjahankinnoista. Tämän sijasta valtion talousarvioon ehdotetaan varattavaksi vuotuinen kiinteä määräraha, joka osoitetaan käytettäväksi kirjailijoille ja kääntäjille myönnettäviin apurahiin.

Nykyinen apurahoista ja avustuksista päättävä lautakunta ehdotetaan lakkautettavaksi. Sen tehtävät kaunokirjallisuuden osalta siirrettäisiin kirjallisuuden hakemuksia käsittelevälle valtion taidetoimikunnalle. Tietokirjallisuuden osalta opetus- ja kulttuuriministeriö voisi myöntää valtionavustuksen Tieteellisten seurain valtuuskunnalle edelleen käytettäväksi tietokirjallisuuden apurahiin.

Sosiaalisin perustein myönnettävistä avustuksista ehdotetaan luovuttavaksi kokonaan. Tällöin apurahajärjestelmästä myönnettäisiin vain apurahoja kirjailijoille ja kääntäjille luovan työn tekemiseen.

Kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävien apurahojen välisiä jako-osuuksia ehdotetaan muutettavaksi siten, että kirjailijoille ja kääntäjille turvataan määritellyt vähimmäisosuudet. Vähimmäisosuuksien lisäksi järjestelmässä olisi 4 prosentin joustovara, joka kohdennettaisiin aina vuotuisen päätöksen perusteella ansioituneimmille kirjailijoille ja kääntäjille.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Vaikutukset valtiontalouteen

Esityksen valmistelun lähtökohtana on ollut, että kirjailijoiden ja kääntäjien apurahajärjestelmää koskeva uudistus toteutetaan valtiontaloudellisten vaikutusten kannalta kustannusneutraalisti. Esityksessä ehdotetaan, että määrärahan mitoitus irrotettaisiin yleisten kirjastojen edellisvuosien kirjahankinnoista. Tämä tarkoittaa sitä, että tarkoitukseen käytettävä määräraha olisi suuruudeltaan nykyisen arviomäärärahan suuruinen, eli 3,1 miljoonaa euroa vuositasolla. Samalla määräraha irrotettaisiin omaksi momentikseen nykyisestä arviomäärärahmomentista, josta rahoitetaan taiteilija-apurahat. Ehdotettu uudistus, jossa määrärahan mitoituksen laskemisperusta irrotettaisiin yleisten kirjastojen kirjahankinnoista, ei aiheuttaisi suoranaisesti lisämenoja valtiolle, eikä sillä olisi vaikutusta julkisen talouden kehyksiin. Viime vuosina arviomäärärahasta on kirjallisuuden ja kääntäjien apurahoihin ja avustuksiin käytetty vuosittain noin 2,7–2,9 miljoonaa euroa.

Tietokirjallisuuden apurahojen siirtäminen Tieteellisten seurain valtuuskunnalle vähentäisi Taiteen edistämiskeskuksen hallinnollista työtä, kuten hakemusten käsittelyä, päätösten tekoa sekä lautakunnan jäsenten palkkioiden maksua. Kustannussäästöt olisivat kuitenkin vähäisiä valtion talouden kannalta, sillä nykyisen lautakunnan ja toimikunnan palkkioihin käytettävä määräraha on verrattain pieni ja suurin osa (n. 70 %) hakemuksista tulisi edelleen Taiteen edistämiskeskuksen käsiteltäväksi. Lautakunnan ja toimikunnan luottamusasemassa toimivat jäsenet saavat vaativasta arviointityöstään korotetun kokouspalkkion, mutta korvaus työstä on kuitenkin vaatimaton suhteessa tehtävään työhön. Kaunokirjallisuuteen liittyvien mahdollisten päällekkäisten apurahahakemusten, joita oli aiemmin tehty sekä lautakunnalle että valtion taidetoimikunnalle, poistuminen aiheuttaisi arviolta hyvin vähäisiä taloudellisia vaikutuksia viraston talouteen.

Sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten lakkauttaminen vähentäisi myös osaltaan Taiteen edistämiskeskuksen hallinnollisia kustannuksia. Hallinnolliset kustannukset arvioidaan kuitenkin hyvin vähäisiksi, sillä avustushakemuksia on ollut käsiteltävänä vuosittain keskimäärin 70 kappaletta ja myönteisiä avustuspäätöksiä on tehty vuosittain keskimäärin hieman alle 30 kappaletta. Tämän vuoksi muutoksen taloudelliset vaikutukset olisivat valtion talouden kannalta marginaalisia.

Vaikutukset Tieteellisten seurain valtuuskuntaan ja tiedonjulkistamisen neuvottelukuntaan

Esityksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö voisi myöntää valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla valtionavustuksen Tieteellisten seurain valtuuskunnalle käytettäväksi edelleen valtuuskunnasta myönnettäviin tietokirjallisuuden apurahoihin. Tieteellisten seurain valtuuskunta myöntäisi saamansa valtionavustuksen edelleen apurahoina kolmansille osapuolille, eli tietokirjailijoille ja tietokirjallisuuden kääntäjille. Hakemusten arviointi tapahtuisi tiedonjulkistamisen neuvottelukunnassa.

Tieteellisten seurain valtuuskunnan ja tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan toimintaa rahoitetaan vuosittain myönnettävällä harkinnanvaraisella valtionavustuksella. Tietokirjailijoiden ja tietokirjallisuuden kääntäjien hakemusten käsittely lisäisi Tieteellisten seurain valtuuskunnan menoja liittyen apurahahakemusten käsittelyyn, apurahoja koskevien sopimusten tekemiseen sekä muuhun toimeenpanoon.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta käsitteli vuonna 2020 noin 400 tiedonjulkistamisen apurahahakemusta. Uudistuksen seurauksena neuvottelukuntaan siirtyisivät käsiteltäviksi tietokirjallisuuden apurahahakemukset, joita on ollut keskimäärin 300 kappaletta vuodessa ja joista myönteisiä päätöksiä on ollut keskimäärin 50 kappaletta vuodessa. Muutoksen seurauksena apurahahakujia tulisi järjestää vuositasolla kaksi yhden sijasta. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan jäsenten suorittama arviointityö kasvaisi merkittävästi ja kokouksia tulisi järjestää vuositasolla useampia. Muutokset saattaisivat aiheuttaa valtuuskunnan ja neuvottelukunnan töiden uudelleenorganisointia. Muut hallinnolliset kulut katettaisiin käytössä olevalla yleiskulukorvauksella.

Hakemusten siirtäminen aiheuttaisi valtuuskunnalle vähäisiä taloudellisia vaikutuksia. Valtiontalouden kannalta siirtämisen vaikutus olisi kustannusneutraali.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Lautakunnalle osoitettujen apuraha- ja avustushakemusten päätöksentekoa varten tarvittavasta valmistelusta on vastannut Taiteen edistämiskeskuksen kirjallisuuden asiantuntijavirkamies yhtenä virkatehtävänä. Lisäksi avustushakemuksia ovat käsitelleet viraston avustavat virkamiehet. Vaikutus on ollut noin 0,3 henkilötyövuotta vuodessa. Lautakunnan lakkauttaminen, sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten lakkauttamisen vaikutus sekä tietokirjailijoiden ja tietokirjallisuuden kääntäjien hakemusten siirron vaikutus Taiteen edistämiskeskuksen henkilöresursseihin on siten verrattain pieni.

Kaunokirjallisuuden hakemusten siirtäminen valtion taidetoimikunnan käsiteltäväksi lisäisi valtion taidetoimikunnan työmäärää. Nykyisin kirjallisuuden apurahoja käsittelevä valtion kirjallisuustoimikunta käsittelee vuosittain kirjallisuuden kohdeapurahahakemuksia noin 225 kappaletta ja kirjallisuuden taiteilija-apurahahakemuksia noin 365 kappaletta. Muutoksen jälkeen sen käsiteltäväksi tulisi arviolta yhteensä 1 200–1 300 hakemusta vuodessa. Toimikunnan ja sen jaostojen kokousmäärät kasvaisivat vuodessa hieman. Tällä ei kuitenkaan arvioida olevan merkittävää vaikutusta viraston henkilöresursseihin.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Sosiaaliset ja terveysvaikutukset

Sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten lakkauttamisella voi olla yksittäistapauksissa kielteisiä vaikutuksia niihin iäkkäisiin kirjailijoihin ja kääntäjiin, jotka elävät ahtaissa taloudellisissa oloissa taikka sellaisiin kirjailijoihin ja kääntäjiin, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden johdosta ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin. Avustusten lakkauttamisella voisi olla välittömiä vaikutuksia edellä mainittujen yksittäisten henkilöiden fyysiseen hyvinvointiin ja elinoloihin. Nämä kielteiset vaikutukset kohdistuisivat alle kahteenkymmeneen henkilöön vuodessa, kun avustuksia on viimeisen kolmen vuoden aikana myönnetty keskimäärin 17 henkilölle vuodessa.

Vaikutukset ihmisten yhdenvertaisuuteen

Sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten lakkauttamisen arvioidaan yleisesti edistävän tasa-arvoa, sillä muutoksen jälkeen kaikkia eri taiteen alojen taiteilija- ja ammattiryhmiä kohdeltaisiin samalla tavalla.

Vaikutukset työllisyyteen

Kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävillä apurahoilla on välittömiä työllisyysvaikutuksia, sillä apurahat mahdollistavat kirjailijoiden ja kääntäjien ammatillista ja luovaa työskentelyä. Vuonna 2019 myönnetyillä apurahoilla (noin 2,7 miljoonaa euroa) rahoitettiin kirjailijoiden ja kääntäjien työskentelyä 116,4:ää henkilötyövuotta vastaavalla määrällä. Sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten lakkauttamisen arvioidaan myös edistävän työllisyyttä yhden henkilötyövuoden verran.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Nykyinen laki muutoksineen on jo vuosikymmenten ajan mahdollistanut ja helpottanut kirjailijoiden ja kääntäjien luovaa ammatillista työskentelyä. Yhtenä vaihtoehtona olisi tehdä nykyiseen lakiin vain välttämättömät ja tarpeelliset lakitekniset muutokset. Tällöin esimerkiksi ainoastaan lain valtuutussäännökset, jotka eivät nykyisellään ole riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia, muutettaisiin vastaamaan perustuslain vaatimuksia. Tämä vaihtoehto ei kuitenkaan toteuttaisi esityksen yhteiskunnallista tavoitetta, kun määrärahan keinotekoinen sitominen yleisten kirjastojen kirjahankintoihin pysyisi ennallaan ja sosiaalisin perustein myönnettäviä avustuksia myönnettäisiin edelleen sosiaaliturvajärjestelmässä tapahtuneista muutoksista huolimatta. Samoin apurahajärjestelmää koskeva hallinnollinen rakenne ei keventyisi.

Toisena vaihtoehtona olisi tehdä lakiehdotuksen mukaiset muutokset liittyen määrärahan määräytymis- ja laskemisperustaan, avustuksiin ja tietokirjallisuuteen, mutta säilyttää nykyinen erillislautakunta ja sen rooli kaunokirjallisuuden hakemusten käsittelyssä. Tällöin Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimisi edelleen kaksi toimielintä, joihin kaunokirjallisuuden kirjailijat ja kääntäjät voisivat osoittaa apurahahakemuksen. Tällöin apurahajärjestelmää koskeva hallinnollinen rakenne ei keventyisi ja toimielimet joutuisivat edelleen käsittelemään mahdollisia päällekkäisiä hakemuksia.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Kirjailijoiden ja kääntäjien työskentelyä tuetaan julkisin varoin useimmissa EU:n jäsenmaissa. Myös kaikissa Pohjoismaissa kirjailijoiden ja kääntäjien työskentelymahdollisuuksia tuetaan valtion rahoituksella. Tukea myönnetään työskentelyapurahoina, apurahoina ja erityisavustuksina. Pohjoismaisissa järjestelmissä on monia samankaltaisuuksia, kuten monivuotisia ja harkinnanvaraisia työskentely- tai taiteilija-apurahoja ja lainaus- tai kirjastokorvauksia. Maiden järjestelmissä on myös eroavuuksia, esimerkiksi se, millaisin perustein lainauskorvauksia maksetaan.

Ruotsissa kirjailijoille ja kääntäjille luotu apurahajärjestelmä muodostuu asetuksilla säädettävistä kirjastokorvauksista (förförordningen (1962:652) om Sveriges författarfond) ja työskentely- ja taiteilija-apurahoista (förförordning om statsbidrag (2019:1269) till konstnärer). Sveriges författarfond vastaa apurahojen ja kirjastokorvausten myöntämisestä, joihin vuonna 2020 oli varattu

yhteensä 18,1 miljoonaa euroa. Määrärahaista suurin osa muodostuu kirjastokorvauksista (biblioteksersättning), yhteensä 17,26 miljoonaa euroa, joihin on varattu 9,3 miljoonaa euroa myönnettäväksi harkinnanvaraisina apurahoina luovan työn tekemiseen. Harkinnanvaraisia yksi-, kolme- ja viisivuotisia työskentelyapurahoja/vuosiapurahoja on arvioitu olevan yhteensä 451 kappaletta. Varsinaisiin kirjastolainaamisen perusteella maksettaviin korvauksiin (särskild biblioteksersättning) on varattu yhteensä runsaat 7 miljoonaa euroa. Kirjastokorvausten lisäksi vuotuisen määrärahaan sisältyvät kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävät erilliset yksi-, kolme- tai viisivuotiset työskentelyapurahat, joiden myöntämiseen vuonna 2020 oli varattu yhteensä 791 000 euroa.

Norjassa valtion rahoitus kirjailijoiden ja kääntäjien työn tukemiseen muodostuu asetuksella säädettyistä harkinnanvaraisista työskentely- ja taiteilija-apurahoista (forskrift om statens stipend och garanti-inntekter for kunstnere FOR-1998-09-16-936) sekä lailla säädettyistä harkinnanvaraisista kirjastokorvauksista ja lainauskorvauksista (norske bibliotekvederlagsloven LOV-1987-05-29-23). Vuonna 2020 edellä mainittuihin tuki-instrumentteihin oli varattu yhteensä noin 16 miljoonaa euroa. Työskentely- ja taiteilija-apurahat, joihin oli varattu 4,3 miljoonaa euroa, myöntää Norge Kulturrådet. Kyse on vuosittain 150 uudesta työskentely- ja taiteilija-apurahasta, joiden pituus vaihtelee 1–10 vuoteen. Kirjastokorvausjärjestelmä sisältää luovaan työhön tarkoitettuja harkinnanvaraisesti myönnettäviä apurahoja ja lainaukseen perustuvia maksuja. Harkinnanvaraisiin kirjailijoille ja kääntäjille tarkoitettuihin avustuksiin vuonna 2020 oli varattu yhteensä 4,45 miljoonaa euroa, josta tietokirjallisuuden osuus on 1,65 miljoonaa ja kaunokirjallisuuden sekä kääntäjien osuus 2,8 miljoonaa euroa.

Tanskan vuoden 2020 valtion rahoitus kirjailijoille ja kääntäjille oli yhteensä noin 28,5 miljoonaa euroa, josta Statens Kunstfond myöntää työskentelyapurahoja kirjailijoille, lasten- ja nuortenkirjojen kirjailijoille ja kuvittajille, sarjakuvataiteilijoille ja kääntäjille. Vuonna 2020 työskentelyapurahoihin varattu määräraha oli 4,26 miljoonaa euroa. Yksittäinen apuraha oli vähintään 10 000 euroa vuodessa. Suurimpia työskentelyapurahoja ovat kolmivuotiset apurahat, 115 000 euroa koko apurahakaudelle. Apurahoista säädetään lailla (lov on Statens Kunstfonds virksomhed 458/8.5.2013). Tanskassa, kuten Suomessa, lainauskorvausjärjestelmästä ei myönnetä harkinnanvaraisia apurahoja. Tanskassa lainauskorvauksiin oli vuonna 2020 varattu yhteensä runsaat 24 miljoonaa euroa. Tanska otti vuonna 2018 käyttöön lainauskorvausten maksamisen myös e-kirjojen ja nettiäänikirjojen lainaamisesta. Näiden osuus maksettavista korvauksista oli kuusi prosenttia.

6 Lausuntopalautte

Työryhmän esitysehdotuksesta on pyydetty lausunnot...

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista

1 §. Pykälässä säädetäisiin lain soveltamisalasta. Laki koskisi kirjailijoille ja kääntäjille myönnettäviä apurahoja ja niiden rahoitusta kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden osalta, lukuun ottamatta tieteellisiä tutkimuksia, oppikirjoja tai niihin rinnastettavia teoksia.

Kaunokirjallisuuteen luetaan kuuluvaksi fiktiivinen kirjallisuus lajista riippumatta, kuten proosa, runous ja draama. Kaunokirjallisuuteen katsotaan kuuluvan myös teokset, joissa on kuvitusta, mutta joissa teksti muodostaa teoksen ymmärtämisen kannalta olennaisen sisällön, kuten sarjakuvat ja kuvitetut teokset.

Tietokirjallisuuteen katsotaan kuuluvan yleinen tietokirjallisuus kuten tietokirjat, historiateokset ja elämäkerrat. Lisäksi tietokirjallisuuteen katsotaan kuuluvaksi mielipidekirjallisuus kuten esseet, muistelmat ja uskonnolliset kirjat.

Lain soveltamisalaan eivät kuuluisi tutkimuskirjallisuus, hakuteokset, sellaiset oppaat, joissa ei ole merkittävää tietosisältöä, eivätkä oppimateriaalit.

2 §. Pykälässä säädettäisiin lain tavoitteista. Lain tavoitteena olisi edistää Suomen kirjallisen kulttuurin monimuotoisuutta, elinvoimaisuutta ja saatavuutta. Suomen kirjallisen kulttuurin säilyttäminen monimuotoisena edellyttää erityisiä toimenpiteitä, koska kansallisia kieliä puhuvan väestön määrä verrattuna muihin Euroopassa puhuttujen kielten väestömääriin on pieni. Tavoitteena on myös suomalaisen kulttuurin kirjallisten ilmaisumuotojen vahvistaminen ja siten myös suomalaisen kulttuuri-identiteetin lujittaminen.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa mainittu kirjallisuuden monimuotoisuus viittaa kirjallisuuden eri lajeihin, erilaisiin kerronnan muotoihin ja monipuolisiin sisältöihin sekä moniarvoisten sisältöjen ja mielipiteiden esille saattamiseen.

Pykälän 1 kohdassa mainitut kirjallisuuden elinvoimaisuus ja saatavuus vahvistaisivat kielten ja kirjallisuuden kehittymistä ja uudistumista, kirjallisten teosten monipuolisuutta sekä teosten runsasta tarjontaa.

Pykälän 2 kohdan mukaan lain tavoitteena on edistää Suomessa asuvan väestön mahdollisuuksia päästä osalliseksi muun kielisestä kirjallisuudesta. Eri kulttuureista peräisin oleva monipuolinen kirjallisuus rikastuttaa suomalaista kulttuurielämää, minkä vuoksi sen saatavuus omalla äidinkielellä on tärkeää. Käännöskirjallisuus myös uudistaa Suomen kansalliskieliä ja turvaa omalta osaltaan pienen kielialueen kehittymistä. Esimerkiksi kirjallisuutta käännettäessä luodaan uusia käsittejärjestelmiä, termejä tai uudissanoja, jotka uudistavat ja huoltavat kieltä. Käännöskirjallisuus myös rikastuttaa kulttuurien välistä vuoropuhelua.

Pykälän 3 kohdan mukaan lain tavoitteena on edistää kirjailijoiden ja kääntäjien luovaa ammatillista työtä. Suomessa vain harva kirjailija ja kääntäjä voi elättää itsensä pelkästään tekijänoikeustuloilla, osin Suomen pienestä markkina-alueesta johtuen. Kirjallisen teoksen tekeminen edellyttää pitkäjänteistä luovaa työskentelyä. Kirjallisen kulttuurin kannalta on tärkeää, että valtion rahoitusta kohdistettaisiin kirjallisuuden tekijöille ja kääntäjille. Kirjallisuuden monipuolisuuden, elinvoimaisuuden ja saatavuuden kannalta olisi tärkeää, että myös aloittelevat kirjailijat ja kääntäjät saisivat apurahaa. Aloittelevien kirjailijoiden ja kääntäjien mahdollisuudet saada taitelija-apurahaa on pieni, koska heillä ei todennäköisesti ole riittäviä taiteellisia ansioita apurahan saamiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat taiteen vapaus ja sananvapaus. Perustuslain 16 §:n 3 momentin mukaan muun muassa taiteen vapaus on turvattu. Taiteessa tulee vallita ilmaisun ja menetelmien vapaus, joka osaltaan edistää ja monipuolistaa yhteiskunnallista keskustelua. Vastaavasti perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

Esityksen tarkoituksena on edistää kirjailijoiden ja kääntäjien mahdollisuuksia toteuttaa taiteen vapautta ja sananvapautta. Kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden sisältöjen ja laadun määrittäminen sekä arviointi voi tapahtua ainoastaan alan vertaisarvioinnissa.

3 §. Pykälässä säädettäisiin apurahajärjestelmän rahoituksesta sekä apurahojen rahoitusosuuksista eri kirjallisuuden lajien sekä tekijäryhmien välillä sekä valtionavustuslain soveltamisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan valtion talousarvioon otettaisiin vuosittain määräraha, joka osoitettaisiin käytettäväksi kirjailijoiden ja kääntäjien apurahoihin. Nykyisestä arviomäärärahasta, jonka suuruus on perustunut 10 prosenttiin yleisten kirjastojen kirjahankinnoista, luovutettiin ja määräraha muutettaisiin kiinteäksi määrärahaksi. Kirjallisen kulttuurin monimuotoisuuden kannalta olisi tärkeää, että valtion rahoitusta kohdistettaisiin kirjallisuuden eri lajeille, niiden tekijöille ja kääntäjille. Kirjailijoiden ja kääntäjien työ kehittää ja uudistaa kieltä ja kirjallisuutta ja osaltaan vahvistaa pienten kielialueiden säilymistä.

Pykälän 2 momentin mukaan määrärahasta 90 prosenttia myönnettäisiin kaunokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille ja 10 prosenttia tietokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille. Säännös vastaisi nykyisen lain 1 §:n 2 momentissa säädettyjä osuuksia.

Pykälän 3 momentin mukaan kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden määrärahaosuuksista myönnettäisiin kummastakin vähimmäisosuudet kirjailijoille ja kääntäjille. Kirjailijoiden vähimmäisosuus olisi 78 prosenttia ja kääntäjien 18 prosenttia. Osuuksien suhde noudattaa samaa linjaa kuin voimassa oleva laki, mutta niitä korotettaisiin kahdella prosenttiyksiköllä. Jäljelle jäävä neljän prosentin määräraha jaettaisiin kirjailijoiden ja kääntäjien kesken. Tämä edellyttäisi kirjailijoiden ja kääntäjien hakemusten keskinäistä vertailua.

4 §. Pykälässä säädettäisiin apurahan myöntämisestä. Pykälän mukaan apuraha voitaisiin myöntää kirjailijalle ja kääntäjälle, joka asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa ja jonka kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää tai vahvistaa tiedon merkitystä ja tietosisältöjen ymmärtämistä Suomessa. Pykälä vastaisi nykyisen lain 1 §:n 3 momenttia, lukuun ottamatta viittausta avustuksiin, joita tämän lain nojalla ei enää myönnettäisi. Apurahoja voitaisiin myöntää kirjalliseen toimintaan, jonka vaikutus tapahtuu Suomen kulttuuripoliittisessa vaikutuspiirissä. Apurahan saaja voi vaikuttaa kirjallisella työllään ja tuotannollaan Suomen kulttuurielämään ja yhteiskunnan kehitykseen ja rikastuttaa niitä.

Pykälän 2 momentin mukaan apurahoihin ja niiden myöntämiseen sovellettaisiin valtionavustuslakia, jollei tässä laissa toisin säädetä. Valtionavustuslaki on harkinnanvaraisia valtionavustuksia koskeva yleislaki. Valtionavustuksella tarkoitetaan valtionavustuslain 1 §:n 1 momentin mukaan tuenluonteista rahoitusta tietyn toiminnan tai hankkeen avustamiseksi. Valtionavustuslain 5 §:n 2 momentin mukaan valtionavustus voidaan myöntää erityisavustuksena, joka voi olla apuraha, stipendi tai avustus hakijan henkilökohtaiseen käyttöön tai hankkeeseen. Valtionavustuslaissa säädetään niistä perusteista ja menettelyistä, joita noudatetaan myönnettäessä valtionavustuksia. Valtionavustuslaissa on säännökset muun muassa valtionavustuksen hakemis- ja myöntämismenettelystä, käytön valvonnasta, maksatuksen keskeyttämisestä sekä valtionavustuksen palauttamisesta ja takaisinperinnästä. Säännös vastaisi tarkoitukseltaan nykyisen lain 2 c §:ää.

5 §. Pykälässä säädettäisiin apurahoja koskevasta päätöksenteosta. Pykälän 1 momentin mukaan apurahojen myöntämisestä kaunokirjallisuuteen kuuluvien teosten tekijöille ja kääntäjille päättäisi Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimiva valtion taidetoimikunta. Taideneuvosto päättää Taiteen edistämiskeskukselta annetun lain (657/2012) 5 §:n mukaan valtion taidetoimikuntien toimialoista, nimistä ja määrästä sekä nimeää jäsenet taidetoimikuntiin. Tarkoituksenmukaista olisi, että apurahoista päättäisi se toimikunta, jonka toimialaan kirjallisuus kuuluu. Toimikuntaa asetettaessa ja sen jäseniä nimettäessä on huolehdittava, että toimikunnan taiteellinen ja muu asiantuntemus, kuten kieleen ja kääntämiseen liittyvä osaaminen, on monipuolista.

Taidetoimikunnan vertaisarviointitehtävä jatkuisi ennallaan. Taiteen autonomia olisi edelleen apurahahakemusten vertaisarvioinnin lähtökohtana.

Taiteen edistämiskeskuksen tehtävänä on Taiteen edistämiskeskukselta annetun lain 3 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla vastata yhteydessään olevien valtion taidetoimikuntien hallinnosta sekä niille kuuluvien asioiden valmistelusta, päätösten esittelystä ja toimeenpanosta. Taiteen edistämiskeskus vastaisi edelleen kaunokirjallisuuden apurahahakemusten käsittelyyn liittyvistä hallinnollisista valmistelu- ja toimeenpanotehtävistä.

Pykälän 2 momentin mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö voisi myöntää valtionavustuksen Tieteellisten seurain valtuuskunnalle käytettäväksi tämän lain mukaisiin tietokirjallisuuden apurahoihin.

Valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan valtionavustus voidaan myöntää saajalle sen omaan toimintaan tai hankkeeseen taikka käytettäväksi valtionavustuspäätöksen mukaista käyttötarkoitusta toteuttavan muun kuin saajan toiminnan tai hankkeen avustamiseen. Jos valtionavustus myönnetään käytettäväksi valtionavustuspäätöksen mukaista käyttötarkoitusta toteuttavan muun kuin saajan toiminnan tai hankkeen avustamiseen, on valtionavustuksen saajan tehtävä sopimus valtionavustuksen käytöstä, käytön valvonnasta ja niiden ehdoista toimintaa tai hanketta toteuttavan kanssa.

Valtionavustuslakia koskevan hallituksen esityksen (63/2001 vp) mukaan valtionavustus myönnetään yleensä saajan itsensä järjestämään toimintaan tai saajan hankkeeseen eikä saaja ole tällöin oikeutettu siirtämään valtionavustusta tai sillä tuettavaa toimintaa toiselle henkilölle. Eräissä valtionavustuksissa noudatetaan kuitenkin vakiintuneesti menettelyä, jossa valtionavustus myönnetään esimerkiksi jollekin keskusjärjestölle, joka antaa osan saamastaan valtionavustuksesta käytettäväksi jäsen- tai alajärjestöjensä toiminnassa valtionavustuksen tarkoitusta edistäviin toimintoihin tai hankkeisiin. Joissakin tapauksissa valtionavustuksen saajan edellytetään osana valtionavustuksen kohteena olevaa toimintaansa myöntävän apurahoja ja avustuksia tietyn toiminnan edistämiseen. Valtionavustuksena saatujen varojen käyttäminen muun tahon kuin valtionavustuksen saajan toiminnassa tai hankkeessa voi olla perusteltua myös silloin, kun valtionavustuksen saajalla on valtionapuviranomaista parempi asiantuntemus varojen yksityiskohtaisessa kohdentamisessa. Sallittaessa tai edellytettäessä valtionavustusta käytettäväksi saajan ohella muun kuin saajan toiminnassa tai hankkeessa tulee valtionavustuspäätöksessä selkeästi määritellä valtionavustuksen käyttötarkoitus ja erityisesti se, millä tavoin ja minkälaiseen muuhun toimintaan tai hankkeeseen valtionavustusta saadaan käyttää.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kohdentaa tieteiden kehittämiseen tarkoitetuilla harkinnanvaraisilla valtionavustuksilla rahoitusta kulloinkin keskeisten tiedepoliittisten painopisteiden toteuttamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on esimerkiksi myöntänyt vuosittain valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla Tieteellisten seurain valtuuskunnalle valtionavustuksen käytettäväksi edelleen tiedonjulkistamisen valtionpalkintoihin ja tiedonjulkistamisen apurahoihin. Tiedonjulkistamisen apurahoilla edistetään muun muassa monipuolista, monikanavaista ja uudistuvaa tietokirjoittamista ja tiedonjulkistamista.

Tieteellisten seurain valtuuskunta on julkisoikeudellinen yhteisö, jonka tehtävänä on edistää tieteellisten yhteisöjen yhteistoimintaa, tieteellistä tiedonvälitystä ja julkaisutoimintaa sekä tutkimustiedon tunnetuksi tekemistä ja sen käyttöä yhteiskunnassa. Valtuuskunnan tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään laissa Tieteellisten seurain valtuuskunnasta (938/2006). Valtuuskunnan yhteydessä toimii opetus- ja kulttuuriministeriön alainen asiantuntijaelin, tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, joka on asetettu valtioneuvoston päätöksellä 13.1.1972. Ministeriö nimit-

tää valtuuskunnan jäsenet kolmen vuoden välein. Neuvottelukunta arvioi vuosittain tiedonjulkistamista koskevat apurahahakemukset ja tekee esitykset opetus- ja kulttuuriministeriölle tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon saajista sekä vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuki- luetteloon otettavista teoksista. Lisäksi neuvottelukunta antaa ministeriölle lausuntoja toimialaansa liittyvistä kysymyksistä ja tekee esityksiä ja aloitteita eri tavoista edistää tiedon levittämistä. Tieteellisten seurain valtuuskunta puolestaan vastaa valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla apurahan saajien kanssa tehtävistä sopimuksista ja apurahojen maksamisesta sekä tekee tiedonjulkistamisen apurahojen osalta yksityisoikeudelliset sopimukset apurahan saajien kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuonna 2020 Tieteellisten seurain valtuuskunnalle 530 000 euron avustuksen edelleen käytettäväksi tiedonjulkistamisen apurahiin sekä tiedonjulkistamisen valtionpalkintoihin. Kyseisessä valtionavustuspäätöksessä on määritelty selkeästi valtionavustuksen käyttötarkoitus siten, että myönnetystä valtionavustuksesta voidaan käyttää enintään 400 000 euroa valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla edelleen jaettavina avustuksina tiedonjulkistamisen apurahoina.

Tiedonjulkistamisen apurahaan liittyvä tehtävän hoitaminen on rahoitettu Tieteellisten seurain valtuuskunnalle vuosittain myönnettävällä valtionavustuksella. Vuonna 2020 Tieteellisten seurain valtuuskunnalle myönnettiin 3,5 miljoonan euron toiminta-avustus, jolla tuettiin myös Tieteellisten seurain valtuuskunnan yhteydessä toimivien Tutkimuseettisen neuvottelukunnan, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan ja Julkaisufoorumin toimintaa. Kaiken kaikkiaan Tieteellisten seurain valtuuskunnalle oli varattu valtion vuoden 2020 talousarviossa momentilla 29.40.53 (Rahapelitoiminnan tuotot tieteen edistämiseen) 5,85 miljoonaa euroa tieteellisten yhteisöjen yhteistoiminnan ja tieteellisen tiedonvälityksen edistämistä varten.

Esityksen lähtökohtana olisi, että opetus- ja kulttuuriministeriö voisi valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla myöntää vuosittain Tieteellisten seurain valtuuskunnalle valtionavustuksen käytettäväksi nyt säädettyinä olevan lain mukaisesti tietokirjallisuuden apurahiin. Tällöin Tieteellisten seurain valtuuskunnan edellytettäisiin osana tieteellistä tiedonvälitystä ja julkaisu- toimintaansa myöntävän edelleen apurahoja nimenomaan tietokirjallisuuden tekijöiden ja kääntäjien luovan toiminnan edistämiseen. Tietokirjallisuuden apurahahakemukset arvioitaisiin tiedonjulkistamisen neuvottelukunnassa, ja neuvottelukunta tekisi päätösesitykset Tieteellisten seurain valtuuskunnalle rahoitettavista apurahahakemuksista. Valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin mukaiset sopimukset apurahan saajien kanssa tekisi Tieteellisten seurain valtuuskunta.

Tietokirjallisuuden apurahoja koskevan opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustuksen edelleen jakaminen apurahoina Tieteellisten seurain valtuuskunnan ja tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan toimesta olisi tarkoituksenmukaista, koska Tieteellisten seurain valtuuskunnalla ja erityisesti tiedonjulkistamisen neuvottelukunnalla voidaan katsoa olevan paras ja syvälinen asiantuntemus varojen yksityiskohtaisessa kohdentamisessa.

6 §. Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että edellä 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa vaatia oikaisua päätöksen tehneeltä viranomaiselta. Kyse on kaunokirjallisuuden apurahoista, joista päättäisi kirjallisuusasioista vastaava valtion taidetoimikunta. Apurahoja koskevien päätösten toimeenpano kuuluisi Taiteen edistämiskeskuselle. Säännös vastaisi pääsääntöisesti nykyisen lain 1 a §:n 3 momenttia.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lisäksi, että oikaisun hakemiseen sovellettaisiin hallintolain säännöksiä. Hallintolain 7 a luvussa on tarkemmat säännökset oikaisuvaatimusmenettelystä.

Pykälän 2 momentin mukaan oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen voisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Säännös vastaisi pääsääntöisesti nykyisin voimassa olevan lain 1 a §:n 4 momenttia.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 13 §:n 1 momentin mukaisesti valitus oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen olisi mahdollista tehdä ainoastaan sillä perusteella, että apurahaa koskeva päätös, maksatuksen keskeyttämistä koskeva päätös tai takaisinperintäpäätös olisi lainvastainen. Lainvastaisuuden tutkiminen käsittää esimerkiksi esteellisyys-tilanteet sekä muut menettelyvirheet. Laillisuusperusteella voidaan tutkia myös sitä, onko asiassa menetelty hallintolain 6 §:ssä tarkoitettujen hallinto-oikeudellisten periaatteiden, esimerkiksi yhdenvertaisuuden, vastaisesti.

Sen sijaan tuomioistuin ei valituksen johdosta ota kantaa esimerkiksi siihen, onko sinänsä lainmukainen päätös onnistunut, olisiko sille parempia vaihtoehtoja tai onko sen lopputulos tarkoituksenmukainen.

Hallinto-oikeuden päätökseen voisi hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntäisi valitusluvan.

Päätöksen täytäntöönpanoon sovellettaisiin valtionavustuslain 35 §:ää. Päätökset voitaisiin panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta. Valtionavustusten takaisinperintää koskevat päätökset voitaisiin panna täytäntöön verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007) säädettyssä järjestyksessä.

7 §. Pykälässä säädettäisiin voimaantulosta. Laki olisi tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2022. Lailla kumottaisiin voimassa oleva laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (236/1961). Samalla kumoutuisi lain valtuutussäännöksen nojalla annettu asetus eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (46/1964).

7.2 Laki Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain muuttamisesta

6 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi sen johdosta, että valtion taidetoimikunnille säädettäisiin toimivalta päättää myös nyt säädettävänä olevan lain mukaisista kirjailijoiden ja kääntäjien apurahoista. Valtion taidetoimikunta, jonka toimialaan kuuluu kirjallisuusasiat, käsittelee jatkossa ehdotettavan lain nojalla myönnettävien kirjailijoiden ja kääntäjien kaunokirjallisuuden apurahahakemukset. Nykyisin kirjallisuuden hakemuksia käsittelee Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimiva valtion kirjallisuustoimikunta, joten olisi tarkoituksenmukaista, että se käsittelee jatkossa myös ehdotettavan lain nojalla myönnettävät kaunokirjallisuuden apurahat.

8 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi sen johdosta, että voimassa olevan lain mukainen apurahoja ja avustuksia myöntävä erillislautakunta ehdotetaan lakkautettavaksi. Pykälän 1 kohta, jossa viitataan nyt kumottavaksi esitettävään lakiin, poistettaisiin. Samalla pykälän 2 ja 3 kohta muutettaisiin 1 ja 2 kohdiksi.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2022.

9 Suhde muihin esityksiin

9.1 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 talousarvioon ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Kirjailijoiden ja kääntäjien luovan työn tukemiseen tarkoitettu apurahajärjestelmä edistää osaltaan perustuslain 12 §:n 1 momentissa tarkoitettua sananvapautta, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Apurahajärjestelmä edistää myös perustuslain 16 §:n 3 momentissa tarkoitettua taiteen vapautta. Taiteessa, kuten kaunokirjallisuudessa, tulee vallita ilmaisun ja menetelmien vapaus, joka osaltaan edistää ja monipuolistaa yhteiskunnallista keskustelua.

Esityksessä ehdotetaan, että opetus- ja kulttuuriministeriö voisi myöntää valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla valtionavustuksen Tieteellisten seurain valtuuskunnalle käytettäväksi edelleen valtuuskunnasta myönnettäviin tietokirjallisuuden apurahoihin. Tieteellisten seurain valtuuskunta myöntäisi saamansa valtionavustuksen edelleen apurahoina kolmansille osapuolille, eli tietokirjailijoille ja tietokirjallisuuden kääntäjille.

Valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla valtionavustus voidaan myöntää saajalle käytettäväksi valtionavustuspäätöksen mukaista käyttötarkoitusta toteuttavan muun kuin saajan toiminnan tai hankkeen avustamiseen. Jos valtionavustus myönnetään käytettäväksi valtionavustuspäätöksen mukaista käyttötarkoitusta toteuttavan muun kuin saajan oman toiminnan tai hankkeen avustamiseen, valtionavustuksen saajan on tehtävä sopimus valtionavustuksen käytöstä, käytön valvonnasta ja niiden ehdoista toimintaa tai hanketta toteuttavan kanssa.

Tieteellisten seurain valtuuskunta päättäisi muun muassa tietokirjallisuuden apurahan hakemisesta, tekisi valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin mukaiset sopimukset apurahan saajien kanssa sekä huolehtisi apurahan maksamisesta ja valvoisi sen käyttöä. Valtuuskunnan yhteydessä toimiva asiantuntijaelin, opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämä tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, arvioisi apurahahakemukset ja tekisi Tieteellisten seurain valtuuskunnalle esitykset apurahojen saajista.

Valtionavustuslakia koskevan hallituksen esityksen (633/2001 vp) mukaan sallittaessa tai edellytettäessä valtionavustusta käytettäväksi muun kuin saajan omassa toiminnassa tai hankkeessa tulee valtionavustuspäätöksessä selkeästi määritellä valtionavustuksen käyttötarkoitus ja erityisesti se, millä tavoin ja minkälaiseen muuhun toimintaan tai hankkeeseen valtionavustusta saadaan käyttää.

Opetus- ja kulttuuriministeriön Tieteellisten seurain valtuuskunnalle valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla myöntämän valtionavustuksen käyttö olisi tarkkaan rajattu, eli myönnettyä valtionavustusta voitaisiin myöntää apurahoina edelleen ainoastaan tietokirjailijoille ja tietokirjallisuuden kääntäjille. Apurahojen käyttötarkoitus toteuttaisi Tieteellisten seurain valtuuskunnan toimintaa, jonka tarkoituksena on edistää tutkimustiedon tunnetuksi tekemistä ja sen käyttöä yhteiskunnassa. Tietokirjallisuuden apurahojen, joiden kokonaissumma olisi noin 300 000 euroa, myöntämisessä ei voida katsoa käytettävän kovin merkittävää harkintavaltaa.

Tieteellisten seurain valtuuskunnalla olisi täysimääräinen vastuu valtionavustuksen oikeasta käyttämisestä myös sen kolmansille osapuolille myöntämien apurahojen osalta. Siten Tieteel-

listen seurain valtuuskunnan edun mukaista on huolehtia sopimusjärjestelyillä kolmansien tahojen, eli apurahan saajien, kanssa apurahan oikean käytön toteutumisesta. Valtionavustuslain 7 §:n 3 momentissa tarkoitettu sopimus on yksityisoikeudellinen sopimus, jossa sovitaan sopimusosapuolten kesken vastuista ja velvollisuuksista.

Myöntäessään valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin nojalla saamansa valtionavustuksen edelleen käytettäväksi tietokirjallisuuden apurahoina Tieteellisten seurain valtuuskunta ei toimisi valtionapuviranomaisena, eikä sillä olisi valtionapuviranomaiselle kuuluvaa toimivaltaa. Valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin mukaiseen menettelyyn liittyy kuitenkin kysymyksiä perustuslain 124 §:n kannalta.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Perustuslain esitöiden mukaan (HE 1/1998 vp) julkisella hallintotehtävällä viitataan verraten laajaan hallinnollisten tehtävien kokonaisuuteen, johon kuuluu esimerkiksi lakien toimeenpanoon sekä yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen oikeuksia, velvollisuuksia ja etuja koskevaan päätöksentekoon liittyviä tehtäviä.

Valtion varoista rahoitettavien tietokirjallisuuden apurahojen myöntämisen voidaan katsoa kuuluvan yksityisten henkilöiden, eli tässä tapauksessa tietokirjailijoiden ja tietokirjallisuuden kääntäjien, etuja koskevaan tehtäväkokonaisuuteen. Valtionavustuslakia koskeva hallituksen esitys (63/2001 vp) ei kuitenkaan ole ollut perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä eikä siten lain 7 §:n 3 momentin perustuslainmukaisuudesta ole saatavilla perustuslakivaliokunnan lausuntoa.

Valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin mukainen menettely saattaa olla perustuslain oikeusturvaa koskevan 21 §:n kannalta tulkinnanvarainen. Esimerkiksi apurahan saaja, jolle valtionavustuksen saaja on myöntänyt edelleen valtionavustuksen, ei voi hakea asiaan muutosta hallintotuomioistuimessa.

Edellä mainituilla perusteilla katsotaan, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Ottaen huomioon sen, että valtionavustuslain 7 §:n 3 momentin sisältö ei ole ollut aiemmin perustuslakivaliokunnan arvioitavana, hallitus pitää kuitenkin suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista ja niiden rahoituksesta kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden osalta, lukuun ottamatta tieteellisiä tutkimuksia, oppikirjoja tai niihin rinnastettavia teoksia.

2 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tavoitteena on edistää:

- 1) Suomen kirjallisen kulttuurin monimuotoisuutta, elinvoimaisuutta ja saatavuutta;
 - 2) Suomessa asuvan väestön mahdollisuuksia päästä osalliseksi muun kielisestä kirjallisuudesta;
 - 3) kirjailijoiden ja kääntäjien luovaa ammatillista työskentelyä.
- Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat taiteen vapaus ja sananvapaus.

3 §

Rahoitus ja määrärahan jakautuminen

Valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha käytettäväksi tämän lain nojalla myönnettäviin apurahoihin.

Määrärahasta 90 prosenttia myönnetään kaunokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille sekä 10 prosenttia tietokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille.

Edellä 2 momentissa tarkoitetuista määrärahaosuuksista myönnetään kummastakin vähintään 78 prosenttia kirjailijoille ja vähintään 18 prosenttia kääntäjille. Jäljelle jäävä neljän prosentin osuus määrärahasta jaetaan kirjailijoiden ja kääntäjien kesken.

4 §

Apurahan myöntäminen

Apuraha voidaan myöntää kirjailijalle ja kääntäjälle, joka asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa ja jonka kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää tai vahvistaa tiedon merkitystä ja tietosisältöjen ymmärtämistä Suomessa.

Apurahoihin ja niiden myöntämiseen sovelletaan valtionavustuslakia (688/2001), jollei tässä laissa toisin säädetä.

5 §

Päätöksenteko

Kaunokirjallisuuden apurahoista päättää Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain (657/2012) 6 §:ssä tarkoitettu valtion taidetoimikunta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää valtionavustuksen Tieteellisten seurain valtuuskunnalle käytettäväksi tämän lain mukaisiin tietokirjallisuuden apurahoihin.

6 §

Muutoksenhaku

Edellä 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa vaatia oikaisua päätöksen tehneeltä viranomaiselta. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa (434/2003).

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

7 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2022.

Tällä lailla kumotaan eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annettu laki (236/1961).

2.

Laki

Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain (657/2012) 6 ja 8 §, sellaisena kuin niistä on 8 § laissa (1084/2020), seuraavasti:

6 §

Valtion taidetoimikunnat

Valtion taidetoimikuntien tehtävänä on:

- 1) päättää valtion taiteilija-apurahoista annetun lain sekä eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista annetun lain (/) mukaisista apurahoista;
- 2) päättää vertaisarviointiin perustuvista taiteilijoille, taiteilijaryhmille ja yhteisöille myönnettävistä apurahoista ja palkinnoista kukin omalla toimialallaan;
- 3) antaa asiantuntijalausuntoja oman toimialansa asioista;
- 4) osallistua toimialansa asiantuntijaelimenä keskuksen taiteeseen liittyvään strategiatyöhön;
- 5) toimia asiantuntijaelimenä oman toimialansa valtakunnallista erityistehtävää hoitavalle aluetoimipisteelle.

Valtion taidetoimikuntia on vähintään seitsemän ja enintään kymmenen.

Valtion taidetoimikunnassa on puheenjohtaja ja vähintään neljä ja enintään yksitoista muuta jäsentä. Toimikunta valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan. Toimikunnan jäsenellä tulee olla hyvä taiteellinen asiantuntemus.

Valtion taidetoimikunnan toimikausi on kaksi vuotta. Sama henkilö voidaan määrätä toimikunnan puheenjohtajaksi ja jäseneksi enintään kahdeksi toimikaudeksi peräkkäin ja sen jälkeen aikaisintaan kahden vuoden kuluttua uudelleen. Ennen toimikunnan asettamista taideneuvosto kuulee taiteen kannalta merkittäviä tahoja. Toimikuntaa asetettaessa on huolehdittava, että toimikunnan taiteellinen ja muu asiantuntemus on monipuolinen ja että kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon.

Valtion taidetoimikuntien nimeämisajankohdasta, kokoonpanon täydentämisestä, kokoontumisesta, asioiden ratkaisemisesta ja maksettavista palkkiosta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Toimikuntien muusta hallinnon järjestelystä määrätään keskuksen työjärjestyksellä.

8 §

Erillislautakunnat

Keskuksen yhteydessä on seuraavat erillislautakunnat:

- 1) apurahojen jakamista varten lautakunta, josta säädetään eräistä kuvataiteen tekijöille suoritettavista apurahoista annetussa laissa (115/1997);
- 2) esittävän taiteen valtioneuvostolautakunta, josta säädetään esittävän taiteen edistämisestä annetussa laissa (1082/2020).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Sanna Marin

..ministeri Etunimi Sukunimi

Laki

Taiteen edistämiskeskuksella annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan Taiteen edistämiskeskuksella annetun lain (657/2012) 6 ja 8 §, sellaisena kuin niistä on 8 § laissa (1084/2020), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

6 §

Valtion taidetoimikunnat

Valtion taidetoimikunnat

Valtion taidetoimikuntien tehtävänä on:

- 1) päättää valtion taiteilija-apurahoista annetun lain mukaisista apurahoista;
- 2) päättää vertaisarviointiin perustuvista taiteilijoille, taiteilijaryhmille ja yhteisöille myönnettävistä apurahoista ja palkinnoista kukin omalla toimialallaan;
- 3) antaa asiantuntijalausuntoja oman toimialansa asioista;
- 4) osallistua toimialansa asiantuntijaelimenä keskuksen taiteeseen liittyvään strategiatyöhön;
- 5) toimia asiantuntijaelimenä oman toimialansa valtakunnallista erityistehtävää hoitavalle aluetoimipisteelle.

Valtion taidetoimikuntia on vähintään seitsemän ja enintään kymmenen.

Valtion taidetoimikunnassa on puheenjohtaja ja vähintään neljä ja enintään yksitoista muuta jäsentä. Toimikunta valitsee keskudestaan varapuheenjohtajan. Toimikunnan jäsenellä tulee olla hyvä taiteellinen asiantuntemus.

Valtion taidetoimikunnan toimikausi on kaksi vuotta. Sama henkilö voidaan määrätä toimikunnan puheenjohtajaksi ja jäseneksi enintään kahdeksi toimikaudeksi peräkkäin ja sen jälkeen aikaisintaan kahden vuoden kuluttua uudelleen. Ennen toimikunnan asettamista taideneuvosto kuulee taiteen kannalta merkittäviä tahoja. Toimikuntaa asetettaessa on huolehdittava, että toimikunnan taiteellinen ja

Valtion taidetoimikuntien tehtävänä on:

- 1) päättää valtion taiteilija-apurahoista annetun lain *sekä eräistä kirjailijoille ja kääntäjille myönnettävistä apurahoista annetun lain* (/) mukaisista apurahoista;
- 2) päättää vertaisarviointiin perustuvista taiteilijoille, taiteilijaryhmille ja yhteisöille myönnettävistä apurahoista ja palkinnoista kukin omalla toimialallaan;
- 3) antaa asiantuntijalausuntoja oman toimialansa asioista;
- 4) osallistua toimialansa asiantuntijaelimenä keskuksen taiteeseen liittyvään strategiatyöhön;
- 5) toimia asiantuntijaelimenä oman toimialansa valtakunnallista erityistehtävää hoitavalle aluetoimipisteelle.

Valtion taidetoimikuntia on vähintään seitsemän ja enintään kymmenen.

Valtion taidetoimikunnassa on puheenjohtaja ja vähintään neljä ja enintään yksitoista muuta jäsentä. Toimikunta valitsee keskudestaan varapuheenjohtajan. Toimikunnan jäsenellä tulee olla hyvä taiteellinen asiantuntemus.

Valtion taidetoimikunnan toimikausi on kaksi vuotta. Sama henkilö voidaan määrätä toimikunnan puheenjohtajaksi ja jäseneksi enintään kahdeksi toimikaudeksi peräkkäin ja sen jälkeen aikaisintaan kahden vuoden kuluttua uudelleen. Ennen toimikunnan asettamista

muu asiantuntemus on monipuolinen ja että kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon.

Valtion taidetoimikuntien nimeämisaikakohdasta, kokoonpanon täydentämisestä, koontumisesta, asioiden ratkaisemisesta ja maksettavista palkkiosta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Toimikuntien muusta hallinnon järjestelystä määrätään keskuksen työjärjestyksellä.

8 §

Erillislautakunnat

Keskuksen yhteydessä on seuraavat erillislautakunnat:

1) apurahojen ja avustusten jakamista varten lautakunta, josta säädetään eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetussa laissa (236/1961);

2) apurahojen jakamista varten lautakunta, josta säädetään eräistä kuvataiteen tekijöille suoritettavista apurahoista annetussa laissa (115/1997);

3) esittävän taiteen valtionosuuslautakunta, josta säädetään esittävän taiteen edistämisestä annetussa laissa (1082/2020).

taideneuvosto kuulee taiteen kannalta merkittäviä tahoja. Toimikuntaa asetettaessa on huolehdittava, että toimikunnan taiteellinen ja muu asiantuntemus on monipuolinen ja että kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon.

Valtion taidetoimikuntien nimeämisaikakohdasta, kokoonpanon täydentämisestä, koontumisesta, asioiden ratkaisemisesta ja maksettavista palkkiosta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Toimikuntien muusta hallinnon järjestelystä määrätään keskuksen työjärjestyksellä.

8 §

Erillislautakunnat

Keskuksen yhteydessä on seuraavat erillislautakunnat:

1) apurahojen jakamista varten lautakunta, josta säädetään eräistä kuvataiteen tekijöille suoritettavista apurahoista annetussa laissa (115/1997);

2) esittävän taiteen valtionosuuslautakunta, josta säädetään esittävän taiteen edistämisestä annetussa laissa (1082/2020).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

. .

1.

Lag

om vissa stipendier till författare och översättare

I enlighet med riksdagens beslut

1 §

Lagens tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs det om vissa stipendier som beviljas författare och översättare och om finansieringen av stipendierna när det gäller skönlitteratur och facklitteratur, med undantag för vetenskapliga undersökningar, läroböcker eller därmed jämförbara verk.

2 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att främja

- 1) mångfalden, livskraften och tillgången i fråga om Finlands litterära kultur,
 - 2) möjligheterna för den i Finland bosatta befolkningen att ta del av litteratur på något annat språk,
 - 3) författares och översättares kreativa yrkesarbete.
- Syftet ska uppnås med utgångspunkt i konstens frihet och yttrandefrihet.

3 §

Finansiering och fördelning av anslaget

I statsbudgeten tas årligen in ett anslag för de stipendier som beviljas med stöd av denna lag. Av anslaget beviljas 90 procent författare och översättare av skönlitteratur samt 10 procent författare och översättare av facklitteratur.

Av bägge anslagsandelar som avses i 2 mom. beviljas minst 78 procent författare och minst 18 procent översättare. Återstoden på fyra procent av anslaget fördelas mellan författare och översättare.

4 §

Beviljande av stipendier

Stipendier kan beviljas författare och översättare som är eller har varit varaktigt bosatta i Finland och vars litterära arbete berikar kulturlivet eller stärker kunskapens betydelse och förståelsen för kunskapsinnehåll i Finland.

På stipendierna och beviljandet av dem tillämpas statsunderstödslagen (688/2001), om inte något annat föreskrivs i denna lag.

5 §

Beslutsfattande

Beslut om stipendier inom skönlitteratur fattas av en statlig konstkommission enligt 6 § i lagen om Centret för konstfrämjande (657/2012).

Undervisnings- och kulturministeriet kan bevilja De vetenskapliga samfundens delegation statsunderstöd för sådana stipendier inom facklitteratur som avses i denna lag.

6 §

Ändringsökande

Omprövning av ett beslut som avses i 5 § 1 mom. får begäras hos den myndighet som fattat beslutet. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen (434/2003).

Bestämmelser om sökande av ändring hos en förvaltningsdomstol finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

7 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

Genom denna lag upphävs lagen om vissa stipendier och understöd åt författare och översättare (236/1961).

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

2.

Lag

om ändring av 6 och 8 § i lagen om Centret för konstfrämjande

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Centret för konstfrämjande (657/2012) 6 och 8 §, av dem 8 § sådan den lyder i lag (1084/2020), som följer:

6 §

Statliga konstkommissioner

De statliga konstkommissionerna ska

- 1) besluta om stipendier enligt lagen om statens konstnärstipendier och lagen om vissa stipendier till författare och översättare (/),
- 2) inom var sitt ansvarsområde utifrån kollegial bedömning besluta om stipendier och priser till konstnärer, konstnärsgupper och sammanslutningar,
- 3) ge sakkunnigutlåtanden i ärenden inom sitt ansvarsområde,
- 4) i egenskap av expertorgan inom sitt ansvarsområde ta del i centrets strategiarbete för konst,
- 5) vara expertorgan för det regionala verksamhetsställe som har hand om riksomfattande specialuppgifter inom kommissionens ansvarsområde.

Det ska finnas minst sju och högst tio statliga konstkommissioner.

Varje statlig konstkommission ska ha en ordförande samt minst fyra och högst elva övriga medlemmar. Kommissionen väljer inom sig en vice ordförande. Medlemmarna ska ha god konstnärlig sakkunskap.

De statliga konstkommissionernas mandatperiod är två år. Samma person kan utses till ordförande för eller medlem av en kommission för högst två mandatperioder i följd och på nytt tidigast två år senare. Innan en kommission tillsätts ska konstrådet höra aktörer som är viktiga med tanke på konsten. När en kommission tillsätts ska det ses till att den får en mångsidig konstnärlig och övrig sakkunskap och att språkliga och regionala synpunkter beaktas.

Bestämmelser om när de statliga konstkommissionerna ska utses samt om komplettering av sammansättningen, sammanträden, avgörande av ärenden och arvoden utfärdas genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om organisering av kommissionernas förvaltning i övrigt meddelas i centrets arbetsordning.

8 §

Särskilda nämnder

I anslutning till centret finns följande särskilda nämnder:

- 1) för beviljande av stipendier en nämnd om vilken det föreskrivs i lagen om vissa stipendier åt bildkonstnärer (115/1997),

2) en statsandelsnämnd för scenkonst om vilken det föreskrivs i lagen om främjande av scenkonst (1082/2020).

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 20xx

Statsminister

Sanna Marin

..minister Förnamn Efternamn

Lag

om ändring av 6 och 8 § i lagen om Centret för konstfrämjande

I enlighet med riksdagens beslut:

Gällande lydelse

6 §

Statliga konstkommissioner

De statliga konstkommissionerna ska

1) besluta om stipendier enligt lagen om statens konstnärstipendier,

2) inom var sitt ansvarsområde utifrån kollegial bedömning besluta om stipendier och priser till konstnärer, konstnärsgupper och sammanslutningar,

3) ge sakkunnigutlåtanden i ärenden inom sitt ansvarsområde,

4) i egenskap av expertorgan inom sitt ansvarsområde ta del i centrets strategiarbete för konst,

5) vara expertorgan för det regionala verksamhetsställe som har hand om riksomfattande specialuppgifter inom kommissionens ansvarsområde.

Det ska finnas minst sju och högst tio statliga konstkommissioner.

Varje statlig konstkommission ska ha en ordförande samt minst fyra och högst elva övriga medlemmar. Kommissionen väljer inom sig en vice ordförande. Medlemmarna ska ha god konstnärlig sakkunskap.

De statliga konstkommissionernas mandatperiod är två år. Samma person kan utses till ordförande för eller medlem av en kommission för högst två mandatperioder i följd och på nytt tidigast två år senare. Innan en kommission tillsätts ska konstrådet höra aktörer som är viktiga med tanke på konsten. När en kommission tillsätts ska det ses till att den får en mångsidig konstnärlig och övrig sakkunskap och att språkliga och regionala synpunkter beaktas.

Föreslagen lydelse

6 §

Statliga konstkommissioner

De statliga konstkommissionerna ska

1) besluta om stipendier enligt lagen om statens konstnärstipendier *och lagen om vissa stipendier till författare och översättare (/),*

2) inom var sitt ansvarsområde utifrån kollegial bedömning besluta om stipendier och priser till konstnärer, konstnärsgupper och sammanslutningar,

3) ge sakkunnigutlåtanden i ärenden inom sitt ansvarsområde,

4) i egenskap av expertorgan inom sitt ansvarsområde ta del i centrets strategiarbete för konst,

5) vara expertorgan för det regionala verksamhetsställe som har hand om riksomfattande specialuppgifter inom kommissionens ansvarsområde.

Det ska finnas minst sju och högst tio statliga konstkommissioner.

Varje statlig konstkommission ska ha en ordförande samt minst fyra och högst elva övriga medlemmar. Kommissionen väljer inom sig en vice ordförande. Medlemmarna ska ha god konstnärlig sakkunskap.

De statliga konstkommissionernas mandatperiod är två år. Samma person kan utses till ordförande för eller medlem av en kommission för högst två mandatperioder i följd och på nytt tidigast två år senare. Innan en kommission tillsätts ska konstrådet höra aktörer som är viktiga med tanke på konsten. När en kommission tillsätts ska det ses till att den får en mångsidig konstnärlig och övrig sakkunskap

Gällande lydelse

Bestämmelser om när de statliga konstkommissionerna ska utses samt om komplettering av sammansättningen, sammanträden, avgörande av ärenden och arvoden utfärdas genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om organisering av kommissionernas förvaltning i övrigt meddelas i centrets arbetsordning.

8 §

Särskilda nämnder

I anslutning till centret finns följande särskilda nämnder:

- 1) för beviljande av stipendier och understöd en nämnd om vilken det föreskrivs i lagen om vissa stipendier och understöd åt författare och översättare (236/1961),
- 2) för beviljande av stipendier en nämnd om vilken det föreskrivs i lagen om vissa stipendier åt bildkonstnärer (115/1997),
- 3) en statsandelsnämnd för scenkonst om vilken det föreskrivs i lagen om främjande av scenkonst (1082/2020).

Föreslagen lydelse

och att språkliga och regionala synpunkter beaktas.

Bestämmelser om när de statliga konstkommissionerna ska utses samt om komplettering av sammansättningen, sammanträden, avgörande av ärenden och arvoden utfärdas genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om organisering av kommissionernas förvaltning i övrigt meddelas i centrets arbetsordning.

8 §

Särskilda nämnder

I anslutning till centret finns följande särskilda nämnder:

- 1) för beviljande av stipendier en nämnd om vilken det föreskrivs i lagen om vissa stipendier åt bildkonstnärer (115/1997),
- 2) en statsandelsnämnd för scenkonst om vilken det föreskrivs i lagen om främjande av scenkonst (1082/2020).

Denna lag träder i kraft den 20 .

Työryhmä (asettamispäätös OKM/43/040/2019): Eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain uudistaminen

Eriävä mielipide Sanna Haanpää, Suomen tietokirjailijat ry

Kohdistan eriävän mielipiteeni kirjailija-kääntäjäapurahalain uudistamista valmistelevan työryhmän koko esitykseen.

Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (jäljempänä kirjailija-kääntäjäapurahalaki) määrittää ne keskeiset periaatteet ja linjat, joiden mukaan kirjallisuutta tuetaan osana suomalaista kulttuuria. Laki on määritellyt myös, miten julkinen tuki jakautuu kirjallisuuden lajityyppien välillä.

Kirjailija-kääntäjäapurahalain uudistamista valmistelevan työryhmän toimeksiantona on ollut laatia ehdotus kirjailija-kääntäjäapurahalain uudistamiseksi hallituksen esityksen muotoon. Työryhmä on valmistellut esityksensä lain kokonaisuudistamisena, toisin sanoen vanhan lain pykälämuutosten sijaan lähtökohtana on kokonaan uuden lain säätäminen.

Keskeinen osa kirjailija-kääntäjäapurahalain kokonaisuudistamista on kauno- ja tietokirjallisuuden jakosuhte, joka on nykyään kaunokirjallisuus 90 % ja tietokirjallisuus 10 %.

Työryhmämme asettamispäätöksessä todetaan, että ”tietokirjallisuuden lisääntymisen myötä kauno- ja tietokirjailijoille myönnettävien apurahojen jakosuhteen epätasapainoon (90/10) on kiinnitetty huomiota” ja että ”... hallitusohjelman kirjauksen ”Tuetaan kotimaisilla kielillä kirjoitetun tiedekirjallisuuden julkaisemista” mukaisesti apurahojen ja avustusten jakosuhdetta on tarpeen uudistaa.”

Työryhmän työskentelyssä kauno- ja tietokirjallisuuden välinen jakosuhte oli pitkään mukana käsiteltävänä asiakokonaisuutena. Kesän jälkeen asia rajattiin ilmoitusluonteisesti työryhmän työstä pois. Syyksi esitettiin, ettei jakosuhteen 90/10 tarkistamista ollut esitetty asettamispäätöksen tehtävänä. Näin, vaikka asiakohta oli kevään asialistoilla, ja sitä käsiteltiin mm. pyöreän pöydän keskusteluissa.

Koska asiakohtaa ei ole käsitelty työryhmässä, jakosuhte 90/10 siirtyy sellaisenaan laadittavaan työryhmän esitykseen. Jakosuhdetta ei myöskään perustella esityksessä mitenkään.

Koska kauno- ja tietokirjallisuuden välinen jakosuhte on keskeinen asia lain kokonaisuudistamisessa ja työryhmän esityksessä ei – asettamispäätöksestä tehdyn tulkinnan ohjatessa työryhmän työtä – käsitelty muutosta kauno- ja tietokirjallisuuden jakosuhteeseen eikä tietokirjallisuuden tukeen muutoinkaan esitetä mitään parannusta, vaan kauno- ja tietokirjallisuuden välisen jakosuhteen korjaaminen sivuutetaan täysin perustelematta, en Suomen tietokirjailijat ry:n edustajana voi yhtyä työryhmän esitykseen miltään osin.

Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista on ollut voimassa lähes 60 vuotta. Tietokirjallisuus tuli apurahojen piiriin 20 vuotta sen säätämisen jälkeen vuonna 1983. Jo Käkelä-Puumalan Tietokirjallisuuden valtioneutukia koskevassa selvityksessä¹ kiinnitettiin huomiota siihen, että tietokirjallisuuden saama julkinen tuki ei ole kehittynyt samassa suhteessa siihen, miten Suomessa julkaistun tietokirjallisuuden määrä on kasvanut.

Kansalliskirjaston Kirjat -julkaisutilaston mukaan Suomessa kustannetusta kirjallisuudesta tietokirjallisuuden osuus on ollut 2010-luvulla 67–77 prosenttia ja vastaavasti siis kaunokirjallisuuden osuus 23–33 prosenttia. Vaikka tietokirjallisuudesta luettaisiin pois tutkimuskirjallisuus ja oppimateriaali, on vuosittain julkaistavan tietokirjallisuuden määrä silti merkittävästi suurempi kuin kaunokirjallisuuden.

Kaikki kirjallisuuden alat ovat tärkeitä. Monet nykyään suositut tietokirjallisuuden lajit, kuten esseistiikka ja narratiivinen tietokirjallisuus, haastavat myös tyylillisesti perinteistä jakoa kauno- ja tietokirjallisuuteen. Perustetta sille, miksi nykyisessä kirjailija-kääntäjäapurahalaissa kauno- ja tietokirjallisuutta kohdellaan niin eriarvoisesti ei kuitenkaan ole, kuten ei myöskään sille, miksi tämän tietokirjallisuuden eriarvoisen kohtelun kaunokirjallisuuteen nähden tulisi jatkua myös uudessa laissa, kuten työryhmä esittää. Myöskään kauno- ja tietokirjailijoiden taloudellisesta asemasta tehdyt selvitykset eivät anna perustetta eriarvoiselle kohtelulle.

Tietokirjallisuus itsessään rakentaa yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tietokirjallisuus tarjoaa tietoa, sivistystä, elämyksiä ja iloa. Tiedon tarve yhteiskunnassa ei vähene, vaan kasvaa koko ajan. Ja erityisen tärkeää on, että sitä on tarjolla jäsennellyllä ja luotettavalla tavalla. Tähän tarvitaan tietokirjallisuutta. Tietokirjailijoiden toimintaedellytyksien tukeminen esimerkiksi kirjailija-apurahalla on merkittävää yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden edistämistä.

Suomen tietokirjailijat ry:n edustajana tässä työryhmässä katson, että työryhmän esityksessä olisi tullut korjata kauno- ja tietokirjallisuuden välistä jakosuhteen epätasapainoa esittämällä tietokirjallisuuden asemaa parantava muutos jakosuhteeseen.

Helsingissä 14.12.2020

Sanna Haanpää
toiminnanjohtaja, Suomen tietokirjailijat ry

¹ Käkelä-Puumala Tiina, Tietokirjallisuuden valtioneutuki. Kehittämisehdotuksia, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:15

Eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain uudistamiseksi, työryhmä (asettamispäätös OKM/43/040/2019)

Eriävä mielipide Reetta Kettunen/Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta

Kohdistan eriävän mielipiteeni esityksen kolmannen pykälän toiseen momenttiin, tuen jakautumiseen kauno- ja tietokirjallisuuden välillä.

Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista on ollut voimassa vuodesta 1961. Lain kautta ohjautuu suurin osa kirjailijoitten ja kääntäjien saamasta julkisesta tuesta apurahoina ja avustuksina.

Nykykäytännön mukaan apurahoina ja avustuksina jaettavan määrärahan suuruus lasketaan yleisten kirjastojen edellisenä kalenterivuonna kirjahankintoihin käytetystä rahamäärästä, josta se on 10 prosenttia. Osuutta korotettiin viimeksi vuonna 1983, jolloin tietokirjallisuus otettiin mukaan lain piiriin. Lain laajentuminen tietokirjallisuuteen toteutettiin korottamalla määrärahan suuruutta yhdeksästä prosentista 10 prosenttiin yleisten kirjastojen kirjahankinnoista. Korotusosuus osoitettiin tietokirjallisuudelle. Näin syntyi käytäntö, jonka mukaan määrärahasta 90 prosenttia myönnetään kaunokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille ja 10 prosenttia tietokirjallisuuden alan kirjailijoille ja kääntäjille.

Vuonna 2019 asetettiin työryhmä uudistamaan laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (asetuspäätös OKM/43/040/2019). Työryhmä asetti tavoitteekseen uudistaa laki kokonaisuudessaan.

Työn kuluessa asettamispäätöksen tulkinnassa on päädytty linjaukseen, jonka mukaan asettamispäätöksen tehtäväkuvaukseen ei kuulunut kauno- ja tietokirjallisuuden jakosuhteen 90 – 10 tarkastelu. Työryhmä oli työn alussa, kevätkaudella 2020 käsitellyt ko. jakosuhdetta. Asettamispäätöksen syksyn 2020 tulkinnan mukaan jakosuhdetta ei ollut tarkoitettu työssä käsitellä. Näin ollen työryhmän ehdotukseen päätyneet jakoesitys 90 – 10 siirtyi sellaisenaan vanhasta lainsäädännöstä. Jakosuhteelle ei esitetä säännöskohtaista perustelua. Jakosuhte on selkeä prosentuaalinen määre, joten sen avaamista lisätiedoilla ei katsottu tarpeelliseksi. Lisäksi perusteluissa tulisi tuoda esiin asiat, jotka muuttuvat vallitsevaan oikeustilaan verrattuna. Koska ko. jakosuhdetta ei työryhmän asettamispäätöksen tulkinnan mukaan työryhmässä käsitelty, se ei ole muuttunut.

Työryhmän jäsenenä jätän eriävän mielipiteen pykälän kolme toiseen momenttiin, tuen jakautumiseen kauno- ja tietokirjallisuuden välillä suhteessa 90 – 10 seuraavilla perusteluilla:

1. Sanna Marinin hallitusohjelma korostaa elävää kulttuuria sivistysvaltion perustana ja nostaa esille kotimaisilla kielillä julkaistavan tietokirjallisuuden (ohjelmassa termillä tiedekirjallisuus) tukemisen (1). Eduskunnan aikaisemmin käymissä keskusteluissa on korostettu tietokirjallisuuden ja sen kääntämisen tuen kehittämisen välttämättömyyttä. Samalla on painotettu, ettei kaunokirjallisuuden saama tuki vähentyisi (2).

2. Nk. kirjastoapurahan laajentuminen tietokirjallisuuteen (1983) toteutettiin korottamalla määrärahan suuruutta yhdeksästä prosentista kymmeneen prosenttiin yleisten kirjastojen kirjahankinnoista. Korotusosuus osoitettiin tietokirjallisuudelle (3). Jakosuhteen 90 – 10 voidaan siis sanoa olevan jokseenkin keinotekoinen eikä se perustu alan tunnuslukuihin.
3. Suomessa julkaistaan määrällisesti eniten tietokirjallisuutta (4). Tietokirjallisuus saa vähemmän julkista tukea (5). Apurahoihin kohdistuu kova hakupaine (6).
4. Kotimainen kirjallinen kulttuuri tarvitsee lisää julkista tukea. Tätä todentavat selvitykset kirjailijoiden taloudellisesta asemasta (7 ja 8). Tulonmuodostuksen tunnuslukujen pohjalta voidaan kuitenkin kysyä, onko jakosuhte 90 – 10 oikeutettu.

Totean, että kirjallisuuden tukimuotoja tulee tarkastella kokonaisuutena ja jakaa julkista tukea tasarvoisemmin kirjallisuuden eri muotojen välille. Jaon tulee pohjata alan tunnuslukuihin ja jakosuhte on perusteltava.

Kotkassa 7.1.2021

Reetta Kettunen
Pääsihteeri
Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta

Viitteet:

1. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019.
2. SiVM 12/83. Ladattavissa: https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/view/c_1983_2_0?language=suomi&year=1983&page=98&query=tietokirjalli*&page-OfWholeBook=98
- SIVL 8/2001. Ladattavissa: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=sivl+8/2001>
- VaVM 37/2001. Ladattavissa: <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=vavm+37/2001>
3. SiVM 12/83
4. Tilastokeskuksen kulttuuritilastojen Uutuuskirjojen nimeketuotanto kirjallisuudenlajeittain 2003–2019 mukaan vuonna 2019 nimekkeitä julkaistiin seuraavasti (prosenttiosuudet): tietokirjat 42,6; lasten ja nuorten kirjat 26,9; kaunokirjallisuus 19,7; koulu- ja kurssikirjat yhteensä 7,8 ja sarjakuva-kirjat 3 prosenttia.
https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0002.htm
5. Tiina Käkelä-Puumala, OKM työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:15. Ladattavissa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75364/tr15.pdf>

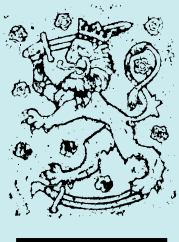
6. Vuonna 2020 nk. kirjastoapurahojen kaunokirjallisuuden apurahaa haki 593 kirjailijaa ja 105 kääntäjää. Tietokirjailijoiden hakemuksia tuli 242 ja tietokirjallisuuden kääntäjien 21. Rahoitusta myönnettiin seuraavasti: kaunokirjailijoiden hakemuksista rahoitettiin 227 eli 38% ja kääntäjien 56 eli 53 %; tietokirjallisuuden hakemuksista rahoitettiin 35 eli 14% ja tietokääntäjien 9 eli 43%.

<https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1311017>

Vuonna 2020 tiedonjulkistamisen apurahahakemuksia saapui 412 kpl, joista tietokirjahakemuksia oli 286 kpl. Rahoituksia myönnettiin 56 hankkeelle eli 14%. Tietokirjan tekemiseen sai apurahan yhteensä 41 hakijaa, mikä vastasi 82% myönnetystä rahoituksesta.

<https://tjnk.fi/fi/ajankohtaista/tiedonjulkistamisen-apurahat-2020-jaettu>

7. Mikko Grönlund 2018: Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2017. Turun yliopisto, Brahea-keskus. Ladattavissa: <https://www.kirjailijaliitto.fi/wp-content/uploads/2018/09/Kirjailijoiden-taloudellinen-asema-Suomessa-2017.pdf>
8. Mikko Grönlund 2019: Mitä tietokirjailija tienaa? Tietokirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2018. Turun yliopisto, Brahea-keskus Ladattavissa: https://www.suomentietokirjailijat.fi/media/julkaisut/tietokirjailijoiden-taloudellinen-tilanne-suomessa-2018_final.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture